

Літаратурна мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 47 (2626)
ПЯТНІЦА
24
лістапада 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

ДРУЖБА НАРОДАУ... Ці не аб ёй, такой магутнай, непарушнай, якой яна стала сёння ў Краіне Саветаў, марылі лепшыя прадстаўнікі закаўказскіх народаў дарэвалюцыйнай Расіі!

Яшчэ ў XII стагоддзі геніяльны Руставелі стварыў несларотны гімн дружбы трох розных краёў у цудоўных вобразах Тарыэла, Аўтандзіла і Фрыдона... Такое ж палымнае імкненне да вечнай дружбы грузінскага, армянскага і азербайджанскага народаў адлюстравалася ў творчасці паэта гэтых трох нацый Саят-Нова. Аб шчырай дружбе з народамі Закаўказзя марылі і вялікія рускія пісьменнікі і грамадскія дзеячы XIX стагоддзя...

І — здзейснілася! Савецкая ўлада канчаткова паклала канец варожасці і недаверу паміж народамі Закаўказзя. Дзякуючы бескарыслівай і братняй дапамозе вялікага рускага народа, народаў іншых братніх рэспублік, грузіны, армяне і азербайджанцы за паўстагоддзе дасягнулі нябачнага росквіту сваёй эканомікі і сацыялістычнай па змесце, нацыянальнай па форме культуры. І як не прыгадаць радкі грузінскага паэта Галактыёна Табідзе, які з гонарам пісаў, што ўпершыню наша краіна братэрства ў гісторыі зямнога шара Народу дружбаю магутна.

Яскравае пацвярджэнне ўсепераможнай еднасці братніх рэспублік — Вялікая Айчынная вайна, калі народы нашай краіны, адданыя Радзіме, справе партыі і братэрскай дружбе, перамаглі самага крыважэрнага ворага...

Сёння, прысвячаючы нумар штодзённіка сябрам з Закаўказзя, мы прыгадваем і незлічоныя прыклады нашых плённых культурных, літаратурных сувязей... Ім мацнець год ад году, як і мацнець вялікай непарушнай еднасці народаў Краіны Саветаў.

У ЭКСПАЗІЦЫЯХ — ЖЫЦЦЁ РЭСПУБЛІКІ

ПАДЗЕЙНЫ ІЮБІДЕЙ СССР з'явіўся для музеяў Беларусі своеасаблівым экзаменам на ідэйна-творчую сталасць, праверкай іх здольнасці і ўмення вясці глыбока, маштабна збіральную, экспазіцыйную, масава-выхавальную работу.

Па аглядзе работы музеяў Беларусі быў створаны Рэспубліканскі аргкамітэт. На яго пасяджэнні правяраўся ход выканання абавязальстваў, узятых музеямі ў гонар знамянальнай даты.

Што ж зрабілі музеі, якімі экспанатамі яны папоўніліся? Трэба адзначыць, што ўсе музеі рэспублікі правялі навукова-даследчую работу па выўленні і вывучэнні дакументаў па

ўтварэнні СССР, цікавых матэрыялаў аб ролі БССР, як члена-арганізатара Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Музеі дапоўнілі экспазіцыі матэрыяламі, якія адлюстроўваюць дружбу і супрацоўніцтва народаў Савецкага Саюза, пралетарскі інтэрнацыяналізм, стварылі спецыяльныя стэнды «Утварэнне СССР». Так, Дзяржаўны музей БССР падняў стэнд «Беларусы — удзельнікі баёў на розных франтах грамадзянскай вайны», а супрацоўнікі Гродзенскага музея адшукалі новыя экспанаты пра беларусаў — абаронцаў рэспубліканскай Іспаніі, беларусаў — удзельнікаў французскага Супраціўлення і іншыя.

У ходзе падрыхтоўкі паўсюдна ў музеях ўключылі ў экспазіцыю творы і выказванні У. І. Леніна аб нацыянальнай палітыцы Савецкай улады, аб супрацоўніцтве Савецкіх рэспублік і пралетарскім інтэрнацыяналізме.

Многія экспазіцыйныя тэмы яскрава адлюстроўваюць перыяд пасляваеннага развіцця прамысловасці, сельскай гаспадаркі, павышэння матэры-

яльнага і культурнага ўзроўню жыцця савецкага народа, а таксама сучасны этап камуністычнага будаўніцтва. Ёсць дакументы, фатаграфіі, вывучыўшы якія можна даведацца аб узаемадапамозе, дружбе і супрацоўніцтве ўсіх народаў краіны.

Выкарыстоўваюцца такія формы прапаганды, як экскурсіі, лекцыі. У Дзяржаўным музеі БССР створаны спецыяльны лекторыі «У братняй сям'і народаў».

Прыгожа аформілі выстаўкі, якія раскрываюць веліч і характасто жыцця працоўных Савецкай Беларусі, Гродзенскі, Брэсцкі, Магілёўскі, Віцебскі, Гомельскі, Бабруйскі, Пінскі, Рэчыцкі і іншыя музеі рэспублікі. Вялікая работа была праведзена Дзяржаўным музеем БССР па стварэнні выстаўкі «БССР у братняй сям'і народаў», якая экспанавалася ў верасні ў Цэнтральным дзяржаўным ордэна Леніна музеі Рэвалюцыі СССР у Маскве.

Музеі рэспублікі ўдзяляюць вялікую ўвагу арганізацыі сустрэч і вечароў з дэлегатамі XXIV з'езда КПСС і XXVII з'езда КПБ, ветэранамі пар-

ты, дэлегатамі першых з'ездаў Саветаў СССР і БССР, з дэлегатамі Вярхоўных Саветаў СССР і БССР, наватарамі пяцігодкі, прадстаўнікамі навукі, культуры, партыйнымі і савецкімі работнікамі. У Брэсцкім і Пінскім музеях, напрыклад, арганізуюцца вечары на тэмы: «Адна вялікая магутная сям'я» і «50 гадоў СССР». У Дзяржаўным музеі БССР арганізуюцца «Дні дружбы народаў», у час якіх працоўныя г. Мінска сустракаюцца з гасцямі з іншых саюзных рэспублік.

Для воінаў Савецкай Арміі музеі рэспублікі праводзяць масавыя мерапрыемствы па тэме: «Рэспубліка, у якой ты служыш».

Традыцыйныя формы масавай работы музеяў рэспублікі — правядзенне піянерскіх збораў, лінеек, ленінскіх залікаў камсамольцаў, камсамольскіх сходаў і г. д. — напуюны ў сучасны момант зместам, звязаным з юбілеем.

Н. ВАРАТНІЦКАЯ,
ст. інспектар па музеях Міністэрства культуры БССР.

КОЛАСАЎСКІЯ ДНІ ў ЛЕНІНГРАДЗЕ

У Ленінградзе ўрачыста адзначан юбілей народнага паэта БССР Якуба Коласа. Ва ўрачыстасцях прыняла ўдзел група пісьменнікаў Беларусі ў складзе Янікі Скрыгана, Міколы Хведаровіча, Алега Лойкі, Барыса Сачанкі, Аляксея Гардзіцкага і дырэктара Літаратурнага музея Якуба Коласа Даніла Міцкевіча.

Пасланцы Беларусі прысутнічалі на гарадскім урачыстым сходзе, прысвечаным 90-годдзю з дня нараджэння Якуба Коласа, выступілі на металічным заводзе, заводзе «Чырвоны трохкутнік» і другіх прадпрыемствах Ленінграда, сустрэліся з студэнтамі і школьнікамі горада на Няве.

ВІНШУЕМ з УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў галіне архітэктуры і горадабудаўніцтва, шматгадоваю навукова-педагагічную дзейнасць і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў загадчыка кафедры Беларускага політэхнічнага інстытута прафесара Воінава Аляксандра Пятровіча ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі.

За заслугі ў развіцці беларускай савецкай літаратуры і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка Машару Міхаіла Антонавіча ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За заслугі ў развіцці беларускай савецкай літаратуры і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка Кавалёва Паўла Нічыпаравіча ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

БЕЛАРУСЬ У СВЕЦЕ МАРАК

У гэтыя дні многія масківы і гасці сталіцы спяваюцца ў Політэхнічным музеі.

Тут адкрылася Усесаюзная філатэлістычная выстаўка, прысвечаная 50-годдзю ўтварэння СССР. У ёй удзельнічаюць філатэлісты са ста гарадоў нашай краіны і саюзы філатэлістаў сацыялістычных краін. Паштова-валя мініяцюра, савецкая марка, расказвае аб нашым гераічным часе, увакрасшае слаўную гісторыю Савецкай дзяржавы.

Вялікая колькасць экспануемых на выстаўцы марак прысвечана Савецкай Беларусі.

Аб гераічнай барацьбе беларускага народа ў час Вялікай Айчыннай вайны расказваюць маркі «Герой Савецкага Саюза В. Харужая», «Крэпасць-герой Брэст» і іншыя.

Да выстаўкі выпушчана спецыяльная серыя юбілейных марак «50 год дэкларацыі і дагавору аб утварэнні СССР».

З. БРОЙТМАН

НАМ ПАВЕДАМЛЯЮЦЬ...

З ГОМЕЛЯ

Днямі сакратар ЦК прафсаюза работнікаў культуры СССР Ф. Жылкі і старшыня Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры Л. Паміла ўручылі пераходны Чырвоны сцяг ВЦСПС і Міністэрства культуры СССР калектыву Гомельскага абласнога драматычнага тэатра за лепшыя паказчыкі культурна-шэфскай работы на сяле. Гомельскія артысты заваявалі таксама пераходны Чырвоны сцяг Міністэрства культуры СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры за перамогу ў сацыялістычным спаборніцтве тэатральна-відовішчых устаноў краіны.

Т. ХАРЫТОНАВА.

З НАВАПОЛАЦКА

Больш чатырох гадоў назад прыйшлі ў Палац культуры нафтавікоў гэтыя дзюжыні і хлопчыкі. Прыйшлі нічога не ўмеючы, але з гарачым жаданнем навучыцца спяваць і танцаваць. Вось тады і быў створаны ансамбль песні і танца «Камарынікі», які ўзначаліла Марта Фядотаўна Гурына.

Сёння ў складзе «Камарыкаў» — 260 самадзейных артыстаў аццябрацкага і піянерскага ўзростаў. Харэаграфічным пастаноўкам ансамбля «Камарынікі», «Лявоніха», «Па ягады» і многім іншым алла-дзіравалі гледачы Беларусі, Латвіі, Пскоўскай вобласці.

У мінулыя нядзелю прасторная зала палаца не змагла змясціць усіх жадаючых прысутнічаць на ўручэнні ансамблю дыплама аб прысваенні высокага звання народнага. Адначасова пастаноўшчыку танцаў В. Клячко і лепшым выканаўцам: Наташы Зубкоўскай, Спрожу Цярэшчанку і Жору Мілашу былі ўручаны дыпламы першай ступені Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза нафтавічнай прамысловасці.

Прысутныя гарача павіншавалі і другі дзіцячы калектыв Палаца культуры нафтавікоў — чырнявы ансамбль «Юнацтва», якому таксама прысвоена ганаровае званне народнага.

Плэнна працуе гарадскі ўніверсітэт тэатральнага мастацтва. Яго праграма дае магчымасць пазнаёміцца з творчасцю беларускіх драматургаў, драматургаў брацкіх рэспублік, сусветнай класікай.

Над універсітэтам шэфствуе калектыв Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа. На першых занятках адбылася сустрэча слухачоў з галоўным рэжысёрам тэатра С. Казіміроўскім, пасля якой коласаўцы паказалі спектакль «Несцерка».

20 лістапада зноў сустрэліся полаяцін аматары мас-

тацтва з віцебскімі артыстамі, якія на гэты раз прывезлі спектакль па п'есе А. Макавіча «Зяцюканы апостал».

Віцебляне рыхтуюць для паказу сваім падзіфным таксама спектаклі па п'есе Н. Думбадзе «Не трывоўся, мама!», і «Марыя Сцюарт» Ф. Шылера.

Адырыўся палітычны камсамольска-маладзёжны клуб «Праметэй». У праграме работы клуба знаёмства з выдатнымі людзьмі — героямі вайны і працы, ветэранамі партыі. У клубе будуць наладжвацца выстаўкі, дэманстравацца кінафільмы.

«Праметэй» — не адзіны маладзёжны клуб у горадзе. Вялікай папулярнасцю карыстаюцца клубы «Салдаты айчыны» — для дзяржаўнікаў, «Азіліта» — для дзяўчат, клуб школьнікаў — «Кругагляд».

«Культура паводзін маладога чалавека», «Як слухаць і разумець музыку» — з такімі лекцыямі выступілі герад рабочымі нафтапрацоўчага завода, трэста № 16 нафтабуда, камбіната бытавога абслугоўвання, у маладзёжных інтэрнатах дацэнт Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага С. Мадорскі і кандыдат філасофскіх навук Г. Рубанаў.

В. ІВАНОВА.

З КЛЕЦКА

Шмат расказаў можна пачуць у Машуках і навакольных вёсках Клецкага раёна аб бяспартных людзях байцаў партызанскага атрада «Сокалы», якім камандаваў Кірыл Пракопавіч Арлоўскі. Асабліва памятным для мясцовых жыхароў застаўся першы бой народных месціцаў, які адбыўся неўзабаве пасля высадкі атрада. Больш як сто зэсцаўцаў знішчылі тады партызаны. Пасля гэтага чужынцам часта даводзілася адчуваць на сабе трапныя ўдары народных месціцаў.

Ушаноўваючы гераізм партызан, хлебаробы мясцовага калгаса «Камунар» напярэдадні Кастрычніцкіх свят устанавілі ва ўрочышчы «Раскол» помнік. На ім залатымі літарамі напісана: «Тут 25 кастрычніка 1942 года з'явіўся партызанскі атрад «Сокалы» пад камандаваннем К. П. Арлоўскага. 17 лютага ён знішчыў групу зэсцаўцаў».

На адкрыцці помніка прысутнічалі дачка К. П. Арлоўскага Святлана, камісар атрада Рыгор Васільевіч Івашкевіч і былыя партызаны.

А. БУШЭНКА.

ЯК ПАВЕДАМЛЯЛАСЯ

Ужо ў «Літаратуры і мастацтве», Мінскаму мастацкаму вучылішчу імя А. К. Глебава споўнілася 25 гадоў. За гэты час тут падрыхтавана больш 800 мастакоў-афарміцеляў і выкладчыкаў малявання і чарчэння. Многія выпускнікі вучылішча, атрымаўшы пазней вышэйшую мастацкую адукацыю, сталі вядомымі ў рэспубліцы творцамі. Сярод іх — М. Савіцкі, В. Вярсоцкі, В. Сумароў, Б. Забораў, Н. і Г. Паплаўскія, А. Кашкурэвіч, Г. Мурамцаў і многія іншыя.

Цяпер у вучылішчы займаецца 360 юнакоў і дзяўчат — будучых дзеячоў мастацкага фронту рэспублікі.

Днямі адбылося ўрачыс-

ЮБІЛЕЙ МАСТАЦКАГА ВУЧЫЛІШЧА

тае пасяджэнне, прысвечанае юбілею вучылішча. Яно праведзена 18 лістапада ў актавай зале Мінскага радыётэхнічнага тэхнікума.

За дасягнутыя поспехі па падрыхтоўцы кадраў мастакоў і выкладчыкаў малявання і чарчэння Мінскае мастацкае вучылішча імя А. К. Глебава ўзнагароджана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

Н. ЛОСЬ.

ПЕСНІ ТУРЫСЦКІХ КАСТРОЎ

Не зусім звычайна выглядала глядзельная зала Палаца культуры камвольнага камбіната ў мінулыя нядзелю. Зялёныя штармоўкі і курткі з эмблемамі турысцкіх клубаў, сустрэчы і размовы — усё нагадвала турысцкі лагер. Але галоўнае — песні. Пачуць і запомніць іх сабраліся сюды слухачы і ўдзельнікі конкурсу маладзёжнай песні, арганізаванай Мінскім гарком камсамола, абласным саветам па турызму і клубам песні «Свіцязь».

З Мінска і з Урала, з Масквы і Ленінграда, з Рыгі і Казані з'ехаліся людзі розных узростаў і прафесій, каб расказаць у песнях аб былых паходах, мужнасці, прыгажосці роднага краю. І часта, калі выконвалася знаёмая мелодыя, зала падпывала выканаўцы. Гэта не дзіўна — многія песні напісаны ў паходах, удзельнікамі якіх былі і аўтары, і слухачы.

У паходах, ля помнікаў баявой славы, ля безыменных салдацкіх магіл нараджаюцца скупыя словы песень-клятваў, аб пераёмнасці пакаленняў, аб жаданні быць у адным страі з бацькамі і старэйшымі братамі.

Журы конкурсу, у рабоце якога прынялі ўдзел лаўрэат прэміі Ленінскага кам-

САМОЛА КАМПАЗІТАР І. ЛУЧАНОК

і вядомы паэт А. Гарадніцкі, ўзнагародзіла памятнымі падарункамі за лепшыя песні на грамадзянскую тэматыку сесэра-механіка з Ленінграда В. Віхарава, выпускнік Казанскага авіяцыйнага інстытута В. Бокава, хірурга з Казані У. Мураўёва, інжынера Маскоўскага электралімавага завода С. Сіёркіна. Лепшымі аўтарамі лірычных песень прызнаны кандыдат тэхнічных навук з Ленінграда В. Глазанаў і маскоўскі журналіст Б. Вахнюк.

Адзін з прызоў — прастая сяміструнная гітара з гравіроўкай «За лепшае выкананне песні Арыка Крупа». А. Крупа — інжынер-завода імя Вавілава, аўтар многіх папулярных песень, які трагічна загінуў у салянскіх лавінах. Гітару атрымаў Талівалдзіс Кейс, пад кіраўніцтвам якога рыжскі калектыву своеасабліва і выразна выканаў песню А. Крупа «Замаразілі».

На вечары выступілі члены клуба песні «Свіцязь», свае новыя творы выканаў паэт А. Гарадніцкі.

Член журы, сакратар Мінскага гаркома камсамола В. Калнакоў гарача падзякаваў гасцям за ўдзел у канцэрце.

Я. БЯЛЬКЕВІЧ.

МІНСК ВІТАЕ УКРАЇНСКІХ СПЕВАКОЎ

Мінчане знаёмляцца з высокім майстэрствам спевакоў братняй Украіны. Народная артыстка СССР Н. Ткачэнка выканала галоўную партыю ў оперы «Аіда»; цікавы і сваеасаблівы вобраз Альфрэда стварыў заслужаны артыст УССР А. Ішчанка ў «Травіце»; агульнае захапленне вылікала непаўторна ў любові ролі вайго вялікага рэпертуару народнай артыстка СССР Б. Рудніца. Фота Уд. КРУКА.

А МАЛЬ тыдзень працягваецца ў Мінску рэспубліканскі агляд драматургіі і тэатральнага мастацтва, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння ССРСР, які адкрыўся 20 лістапада спектаклем тэатра імя Янкі Купалы «У ноч зацьмення месяца».

У Беларусі поруч з п'есамі сваіх, беларускіх пісьменнікаў, ідуць п'есы рускіх, украінскіх, грузінскіх, малдаўскіх, кіргізскіх, башкірскіх драматургаў. Вось некалькі штрыхоў да спектакляў, якія ўдзельнічаюць у аглядзе.

ЧАМУ ВЯРТАЮЦА БУСЛЫ?

І. Друцэ. «Птушкі нашай маладосці». Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі (у Бабруйску). Рэжысёр Ул. Шыманскі.

— П'есу І. Друцэ «Птушкі нашай маладосці» паставілі многія тэатры краіны, — расказвае гадоўны рэжысёр тэатра В. Каралько. — Да ролі цёткі Руцы — гераніні гэтай п'есы — большасць актрысы прыйшла складанымі акцёрскімі шляхамі. Няўдачы, пошукі, знаходкі, зноў пошукі... Ды гэта і зразумела. Каб стварыць такі характар, расказаць такую біяграфію, трэба мець вялікі жыццёвы і акцёрскі вопыт.

Таму, калі ролю цёткі Руцы мы даверылі актрысе нашага тэатра А. Палухінай (думаецца, што яна самая маладая выканаўца гэтай ролі ў краіне), гэта было і рызыкаўна і адказна. Але актрыса зрабіла ўсё магчымае і нават, бадай, немагчымае, каб стварыць на сцэне складаны вобраз, данесці да гледача філасофскі кантэкст ролі...

Актрыса А. Палухіна расказвае:

— Мы з рэжысёрам Ул. Шыманскім многа думалі, чыталі... Я ездзіла ў Малдавію. І хоць мы не імкнуліся стварыць вобраз менавіта малдаўскай жанчыны, вельмі хацелася пазнаёміцца з жыццём тых месцаў, дзе нарадзілася п'еса, у якую ўсе мы, удзельнікі спектакля, па-сапраўднаму ўлюбеныя. А гэта, як вядома, бывае не так ужо часта.

НАШ МАЛАДЫ ГРУЗІНСКІ СЯБРА

Н. Думбадзе. «Не хвалойся, мама!» Гомельскі абласны драматычны тэатр. Рэжысёр, народны артыст БССР І. Папоў гаворыць:

— Мы заўсёды працягвалі вялікую цікавасць да шматнацыянальнай драматургіі нашай краіны. Падрыхтоўка да 50-годдзя ўтварэння ССРСР яшчэ больш пашырыла творчыя сувязі і кантакты. Мы паставілі п'есы ўкраінскіх драматургаў А. Каламіяца «Першы грэх» і Л. Сісельнікава «Хвалі над намі». Аўтар апошняй пабываў у нас у гасцях.

На п'есе Надара Думбадзе «Не хвалойся, мама!» мы спыніліся не выпадкова. У ёй закранаюцца многія важныя актуальныя пытанні сучаснага жыцця, ідзе гутарка аб тым абавязку, які ёсць у кожнага перад людзьмі і перад грамадствам, аб любові і адданасці Радзіме. Малады герой п'есы, хлопец з грузінскага сяла Таймураз Джакелі, выбірае для сябе дарогу ў жыццё. А наш тэатр заўсёды хваляваў пытанні фарміравання чалавечай асобы.

Нас вельмі надкупілі паэтычны лад п'есы, мяккі лірызм, дасцігнасць і прыгажосць — якасці, якія наогул уласцівы драматургіі Думбадзе. Таму ўсе ўдзельнікі спектакля працавалі над ім з задавальненнем. Цэнтральныя ролі выконваюць маладыя акцёры Святлана Гаркуша і Валерый Смірноў.

Спектакль па грузінскай п'есе

«Снежныя зімы». Сцэна са спектакля.

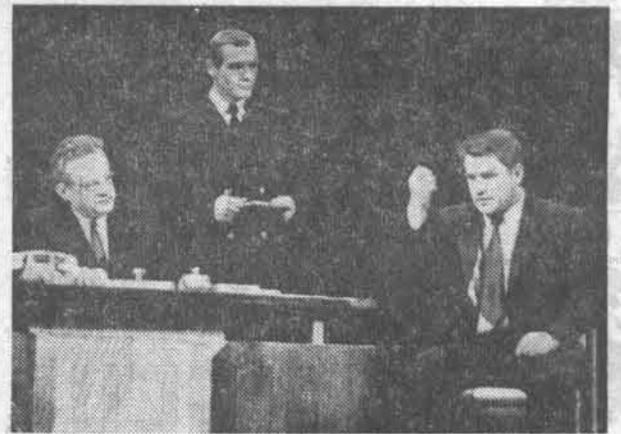
«Памяць сэрца». Сцэна са спектакля.

«У ноч зацьмення месяца». Сцэна са спектакля.

«Таполька мая...». Сцэна са спектакля.

«Чалавек збоку». Сцэна са спектакля.

НА СЦЭНЕ—ГЕРОІ ЖЫЦЦЯ

мы выпусцілі, калі былі на гастролях у Бранску. А потым паказалі ў сябе, у Гомелі.

ЗА НАЗКАЙ — ЯВА

В. Пальчынскайтэ. «Я спяшаюся за летам». Тэатр юнага гледача. Рэжысёр А. Рагаўскайтэ.

У цудоўную краіну, дзе растуць яркія, духмяныя, дзівосна прыгожыя кветкі, прыйшло пустазелле. Злоснае, каварнае, нястрымнае... Нічога дзіўнага: злосць і прыгажосць рэдка суіснуюць. І таму пустазеллю не спадабалася прыгожыя кветкі. Пачалася вайна.

— П'еса-казка літоўскай пісьменніцы Вялеты Пальчынскайтэ спадабалася мне сваёй вобразнасцю, адсутнасцю дыдактыкі, — расказвае паэт А. Вярцінскі, — проста і ненадакучліва яна падводзіць дзяцей да сур'ёзных вывадаў, прымушае іх задумацца над тым, што такое дружба, любоў, вернасць, як неабходна ўсё гэта ў жыцці, каб перамагала цудоўнае. У п'есе шмат выдумкі, фантазіі, а гэта так любяць дзеці. Вось таму я і ўзяўся перакладаць назку з літоўскай мовы на беларускую...

ІЛЬЯС АЛЫБАЕУ ШУКАЕ СЯБЕ

Ч. Айтматаў. «Таполька мая...» Магілёўскі абласны драматычны тэатр. Рэжысёр Ул. Караткевіч.

Кіргізскі пісьменнік Чынгіз Айтматаў — адзін з самых папулярных савецкіх пісьменнікаў. Не так-та проста перакласці яго паэтычныя, вельмі своеасаблівыя па ладзе і кампазіцыі творы на мову тэатра і кіно. Аднак гледачы ўжо ўбачылі на экранях карціны «Першы настаўнік», «Мацярынская

поле», «Спякота», «Бег інаходца», «Джаміля», у аснове якіх лягла айтматаўская проза.

У тэатры — куды цяжэй. Але надта вялікая прыцягальная сіла твораў кіргізкага пісьменніка — і на сцэну выходзяць героі Чынгіза Айтматава.

Адзін з іх — Ільяс Алыбаеў з апавесці «Таполька мая ў чырвонай хусціцы», інсцэніраванай для тэатра і пастаўленай у Магілёве.

Ільяс — шафёр, чалавек неўтаймаванага характару, дзёрзкі і няўрымслівы. І ведучы аб ім размову, тэатр узнімае вялікую і важную тэму: чалавек і сфера маральных норм. Ільяс увесь час нечага шукае — месца ў жыцці, шчасця, любові... І ў знаходках, і ў страхах фарміруецца яго характар, выпрацоўваецца светапогляд.

Ільяса іграе на магілёўскай сцэне артыст А. Гаманюк.

— Некалькі гадоў назад, калі я толькі прыйшоў у Магілёўскі тэатр, я ўжо марыў пра гэту п'есу. — расказвае гадоўны рэжысёр Ул. Караткевіч. — І вось мы яе паставілі.

«СНЕЖНЫЯ ЗІМЫ» ПАЧАЛІ ТЭАТРАЛЬНУЮ БІЯГРАФІЮ

І. Шамякін. «Снежныя зімы» (інсцэніроўка І. Шамякіна і Ул. Ганчарова). Тэатр імя Я. Коласа. Рэжысёр, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР С. Казіміроўскі.

— Раман І. Шамякіна прыцягнуў нас перш за ўсё тым, што ў цэнтры — вобраз сумленнага, бескампраміснага камуніста Антанюка, — сказаў рэжысёр. — Стварыць такі характар на сцэне мараць многія артысты. Івану Анта-

нюку супрацьстаць дырэктар буйнага інстытута Валянцін Будька. Гэта людзі, якія ідуць па жыццю рознай хадой. Але паколькі і той, і другі — асобы моцныя, то ў іх ёсць, натуральна, прыхільнікі і праціўнікі. Сутыкненне паміж імі і нараджае асноўны канфлікт драмы.

У «Снежных зімах» адчуваецца сувязь часоў — мінулага, сучаснага і будучага...

Абласныя тэатры, якія атрымалі права прыняць удзел у аглядзе, паказваюць свае спектаклі на гадоўнай сцэне Беларусі — купалаўскай.

Тэатр імя Янкі Купалы прадставіў на агляд спектакль па п'есе Мустая Карыма «У ноч зацьмення месяца». Спектакль ужо быў паказаны ў Маскве і атрымаў прызнанне сталічнага гледача. Надоўга застаецца ў памяці акцёраў цёплая сустрэча з аўтарам п'есы. Пакажуць купалаўцы і сваю даўнюю работу — «Памяць сэрца» па п'есе А. Карнейчука.

А на сцэну Рускага драматычнага тэатра імя М. Горькага ў дні агляду выйдзе чалавек працы, стваральнік матэрыяльных каштоўнасцей, інжынер Чашкоў. Чалавек выдатны, народжаны ў век навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, наш сучаснік. І, напэўна, без такога героя паказ быў бы далёка няпоўным. «Герой майго твора — інжынер, начальнік гіганцкага цеха, — гаворыць ленынградскі драматург Ігнацій Дварэцкі. — Змест: барацьба новага са старым. Барацьба гэтая вечная. У гэтым сэнсе кожны твор можна назваць «Бітвай у дарозе».

Герой жыцця — героі на сцэне. Пра гэта сведчыць агляд спектакляў, які адбываецца ў Мінску напярэдадні знамянальнай даты.

ЧАСОПІСАМ—

ВЫДАТНАЕ АФАРМЛЕННЕ

І ПАЛІГРАФІЧНАЕ ВЫКАНАННЕ

Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў ССРСР на справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю, Цэнтральнае праўленне ЦКП паліграфіі і выдавецтваў і праўленне Саюза журналістаў ССРСР аб'явілі чарговую Усеаюзную конкурс на лепшыя часопісы па мастацкім афармленні і паліграфічным выкананні. Мэта конкурсу — садзейнічаць далейшаму павышэнню ідэйна-мастацкага ўзроўню выданняў, іх лепшаму афармленню і паліграфічнаму выкананню.

У конкурсе могуць удзельнічаць грамадска-палітычныя, масавыя ілю-

страваныя, навуковыя, навукова-тэхнічныя, навукова-папулярныя, вытворча-масавыя, літаратурна-мастацкія, мастацтвазнаўчыя, дзіцячыя, гуманітарныя і іншыя часопісы. На конкурс часопісы могуць рэкамендавацца ведамствамі і арганізацыямі, чымі выданнямі якіх з'яўляюцца, рэдакцыямі і выдавецтвамі.

Пададзеныя на конкурс часопісы разглядаюцца па групах аднаго тыпу выдання і ацэньваюцца па ўсім элементах мастацка-тэхнічнага афармлення і паліграфічнага выканання. Пры разглядзе выданняў улічваюцца ідэйны і літаратурны ўзровень часопіса, мастацкія вартасці афармлення, адпаведнасць афармлення прызначэнню і зместу часопіса, арыгінальнасць творчай задумкі, сучаснасць і прафесійнасць выканання, наватарскія прыёмы ў канструяванні і стварэнні адзіноста ансамбля выдання, якасць макетавання і вёрсткі, якія найбольш поў-

на раскрываюць індывідуальныя асаблівасці выдання, эканамічная мэтазгоднасць сродкаў афармлення, прымяненне новых тэхнічных працэсаў, матэрыялаў, шрыфтаў, удасканаленне якасці паліграфічнага выканання.

На конкурс падаюцца часопісы, выданыя за перыяд з 1 студзеня па 31 снежня 1972 года ў трох экзэмплярах паслядоўна выпушчаных 3 нумароў, а таксама кароткая даведка. Апошні тэрмін падачы часопісаў на конкурс — 15 лютага 1973 года.

Для ўзнагароджання ўдзельнікаў конкурсу за лепшае мастацка-тэхнічнае афармленне і паліграфічнае выкананне часопісаў устаноўлены спецыяльныя дыпломы: дыплом імя Івана Фёдарова, дыпломы 1-й, 2-й і 3-й ступеняў.

Зацверджаны склад журы Усеаюзнага конкурсу, у які ўвайшлі спецыялісты часопісна-выдавецкай справы, мастакі, журналісты, мастацтва-

знаўцы, работнікі паліграфіі. Усёго 32 чалавекі. Старшынёй журы абраны прадстаўнік Усеаюзнай секцыі мастакоў перыядычнага друку Саюза журналістаў, народны мастак РСФСР А. Н. Яр-Краўчанка.

Рэдакцыям часопісаў і калектывам паліграфічных прадпрыемстваў нашай рэспублікі неабходна прыкласці ўсе сілы, вопыт і веды, да таго ж, каб кожны часопіс, які выдаецца ў Беларусі, мог стаць у шэраг лепшых і адпавядаць самым высокім патрабаванням савецкага чытача.

Прыняць актыўны ўдзел у чарговым Усеаюзным конкурсе на лепшыя часопісы 1972 года — абавязак кожнага журналіста, паліграфіста і мастака.

ДЗЕ ВЫТОКИ, дзе пачатак нашай вялікай дружбы? Дзе тая крыніца, з якой мы разам — грузіны, армяне, азербайджанцы, беларусы — п'ём ужо які час цудоўнае п'тво шчырай любові і ўзаемапавагі?

Мажліва, тая вытока і яшчэ ў неўміручых словах Шата Руставелі — «другу верны друг паможа»... Або ў творчасці Давіда Мачыбелі, які з бязмежнай любоўю ўславіў у сваёй паэме рускага паэта-дэкабрыста Аляксандра Вістужава-Марлінскага? І тое ж горава высакароднае імкненне да дружбы з народамі Закаўказзя ў творах Грыбаедава, Пушкіна, Лермантава?

Гэтых вытокаў многа... Адно ясна: парасткі плённай дружбы з'явіліся даўно. А

Пімен ПАНЧАНКА

НАШАЙ ДРУЖБЕ МАЦНЕЦЬ

расквітнелі па-сапраўднаму нашы сяброўскія стасункі толькі пасля Вялікага Кастрычніка, які аб'яднаў народы дараўнаючай царскай Расіі ў адзіную магутную сям'ю.

Памяць вяртае мяне ў трыццатыя гады... Думаю, што мы, літаратары, адкрылі для сябе Грузію як краіну менавіта ў гэты час. І першаадкрывальнікам быў ніхто іншы, як наш незабыўны пясняр Янка Купала. Яго шчодрае на любоў да людзей сэрца не магло не адгукнуцца на такое ж пачуццё грузінскіх сяброў. Грузіі паэт прысвячае шэраг вершаў — «Грузія», «Сонечнаму Шата Руставелі», «Генацвале»... Многа і пераклаў ён твораў грузінскіх аўтараў на беларускую мову. Пазней Вярхоўны Савет Грузінскай ССР нават узнагародзіў Янку Купала Ганаровай граматай за пераклады твораў А. Цэрэтэлі.

Беларусь наведалі грузінскія пісьменнікі Жгенці, Джавахішвілі, В. Буачыдзе, К. Лордкіпанідзе, Гветадзе, Кутатэлі, Дадзіані і іншыя. Выязджалі ў Грузію Я. Купала, Я. Колас, П. Броўка, П. Глебкі, М. Лынькоў, Э. Самуілёнак, В. Мікуліч, В. Вольскі і інш. Паездка дала, як вядома, вельмі добрыя вынікі — пісьменнікі расказалі аб Грузіі ў сваіх праявічых і паэтычных творах.

А колькі з'явілася перакладаў у нас за апошні час з грузінскай мовы! Колькі перакладзена твораў беларускіх празаікаў і паэтаў у Грузіі! Раманы І. Шамякіна і П. Броўкі, зборнікі «Беларускія апавяданні» і «Беларуская савецкая паэзія», апавяданні Я. Брыля і І. Мележа, вершы М. Танка і А. Пысіна, А. Куляшова і М. Аўрамчыка, Р. Барадуліна і Г. Бураўкіна — ды ці ўсё пералічыць? І гэта, безумоўна, найлепшым чынам сведчыць аб нашых сталых творчых сувязях. І не толькі аб сувязях літаратурных... Умацаваліся сувязі беларусаў як з грузінскім, так і з іншымі народамі Закаўказзя і ў галіне эканомікі. За гады Савецкай улады Грузія ператварылася ў індустрыяльную рэспубліку з перадавай сацыялістычнай эканомікай і культурай.

Жыватворнае супрацоўніцтва і дружба наша, якой вось-вось будзе пяцьдзесят год, як ніколі ўмацаваліся ў грозныя гады Вялікай Айчыннай вайны. Грузіны з іншымі народамі СССР гераічна змагаліся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Мы выйшлі

з гэтага цяжкага выпрабавання пераможцамі. І нам, беларусам, прыемна ўспамінаць, што сярод беларускіх партызан было няма-ла і грузін, бязмежна адданыя сваёй Савецкай Радзіме, мужных людзей. А «ці ёсць на свеце што-небудзь больш цудоўнае, чым мужнасць храбраца, які трапіў у бяду?» Гэтыя мудрыя, дзівосныя словы належаць грузінскаму пісьменніку Канстанціну Лордкіпанідзе, які сам прайшоў цяжкімі дарогамі Вялікай Айчыннай вайны і ў сваёй творчасці адлюстравуе гэты гераічны час.

На нашай беларускай зямлі ніколі не забуду тых, хто аддаў жыццё за свабоду і незалежнасць сваёй Радзімы. Мне нярэдка даводзіцца бываць на Віцебшчыне, і я чуў, з якой любоўю і ўдзячнасцю гавораць мясцовыя жыхары аб грузінскім паэце, воіне Мірзо Гелавані, які загінуў тут у гады вайны...

Асабіста мне пашанцавала наведаць Грузію толькі ў 1966 годзе, калі я з групай беларускіх пісьменнікаў прымаў удзел у святкаванні 800-годдзя з дня нараджэння Шата Руставелі. У Тбілісі тады адбыўся аб'яднаны пленум праўлення СП СССР і Грузіі. Было многа гасцей — прадстаўнікі ўсіх братніх рэспублік, дэлегацыі з-за мяжы... І тады, мажліва, я ўпершыню адчуў, якая гэта цудоўная краіна, якой павягай карыстаецца яна не толькі ў вялікім сузор'і братніх рэспублік, але і ва ўсім свеце. Памятаю, на юбілейных урачыстасцях выступіў адзін англійскі вучоны і гаварыў ён на чыстай грузінскай мове, якую вывучыў з-за пашаны да культуры старажытнай краіны.

Мы, беларускія літаратары, прывезлі на гэта ўсенароднае свята свой падарунак — новы пераклад неўміручай паэмы Шата Руставелі «Віцязь у тыгравай шкуры»... І дні, якія правялі мы ў Грузіі, запомніліся на ўсё жыццё. Праехалі краіну ад Тбілісі да горуага гарадка Вардзія, бліжэй пазнаёміліся з надзвычай працавітымі і шчырымі людзьмі, з іх мінулым і сучасным, з іх дасягненнямі, і на кожным кроку адчувалі незвычайную гасціннасць гаспадароў. Уравіла нас і малюўнічая прырода гэтага паўднёвага краю... Яна такая ж шчодрая, як і сэрцы грузін. Нават ведаючы, што ў грузін, параўнаўча невялікага народа, багатая фальклорная спадчына, мы былі ўражаны тымі шматлікімі песнямі, паданнямі, што пачулі, і тым прыгожымі танцамі, што ўбачылі... А сярод унікальных помнікаў старажытнай культуры народа асабліва запомнілася мне наведанне ў Міхета кафедральнага сабора Сведі-Цхавелі, пабудаванага таленавітым грузінскім дойлідом Арсукідзе ў 1010—1029 гг. Сабор — адзін з найбольш вядомых узораў старажытна-грузінскага дойлідства і сведчыць аб таленавітасці гэтага народа.

Сяброўскія творчыя сувязі з грузінскімі пісьменнікамі даўно ўвайшлі ў маё жыццё. Я сустракаўся з імі і ў час творчых нарад у Маскве, і на святкаваннях розных юбілей у братніх рэспубліках. І я не памылюся, калі скажу, што мне, як паэту, многае дала творчасць такіх вядомых пясняроў Грузіі, як Табідзе, Чыкавані, Каладзе, Леанідзе. У іх вельмі яркая паэзія, выразная па думцы, афарыстычная, надзвычай каларытная, якая напоўнена, бы той санавіты вінаград, пшчотай і сілай паўднёвага сонца...

Асабліва добрыя стасункі ўсталяваліся ў мяне з Міхаілам Квілідзе. Гэта — своеасаблівы, таленавіты паэт, харошы сябра. Мне падабаюцца ў яго лірычных вершах і гарачая страснасць, і сур'езная разважлівасць, і тая афарыстычнасць, пра якую я ўжо гаварыў. З вялікай радасцю я падпісаўся б пад такімі гучнымі радкамі паэта, якія прыводжу з рускага зборніка:

Мне не утратить к людям интерес
И я, надеюсь, им необходим.
Что я один
Я — как кусок железа —
Звеню тогда, когда столкнусь с другим...

...Традыцыі нашых творчых сувязей з грузінскімі, армянскімі і азербайджанскімі пісьменнікамі працягваюцца. Эстафету гэтай плённай дружбы зараз падхапіла маладзейшае пакаленне літаратараў рэспублікі. Максім Горкі ў свой час вельмі трапа і слухна гаварыў аб ганаровай і адказнай місіі пісьменнікаў у справе ўмацавання дружбы — праз літаратуру народы знаёмяцца адзін з адным... Дык будзем жа заўсёды памятаць гэты важны завет вялікага пралетарскага пісьменніка і настойліва ператвараць яго ў жыццё.

Самед ВУРГУН
Азербайджан

М А С К В А

Толькі ўспомню цябе — і натхненне са мною.

Даражэй за дыханне мне, горад ты мой.

Старажытную славу тваю не забыць, Перад ворагам сэрца тваё не дрыжыць. Хай маланка і хмары, і ветру размах, Не змаўкае свяшчэннае сэрца

ў грудзях!
За чужынцам страла паляціць

наўздагон,
У прыродзе ёсць мудры, вялікі закон:
У самай чорнай бядзе ні на міг, ні на дзень

Не пагасне гарачага сэрца прамень!

Хіба можна вясною паводку спыніць?
Хіба ісіціну можна пятлёй задушыць?..

Ты дагледжаны вечна бацькоўскай

рукой,
Горад радасці, шчасця і працы

людской!
О Масква, ты заўсёды пад ззяннем

зары,
Майму сэрцу ты ўмееш натхненне

дарыць.

Адчуваў, як ад маці, я ласку тваю
І, як сын, пачуццё да цябе я таю.

Мы з табою раздзялілі і хлеб наш і соль,

Мы з табою адчулі і радасць і боль.

Гартаваліся еднасць, братэрства ў агні,
Наша сіла у дружнай і кроўнай радні.

Адступаць не прывыкла ты, наша Масква,

Ты, як вечнасць сама, дарагая Масква!
Рускі брат — гэта годнасць твая і твой шлях,

Гэта — ленінскі дом, гэта — сонечны дах.

Ты, Масква, з перамогай наперад ідзеш
І твой розум празрысты, як пушкінскі верш.

Горад сэрца! Ты волю нясеш у руках,
Ты адвагай гарыш — перамога ў баях!

За цябе і вінтоўка, і сэрца маё.
О Масква! — Гэта лепшае слова маё!

Патаемныя словы Айчыны святой,
Чалавецтва злілося з тваёю красой.

У нас думкі з табою наўвекі адны,
Падымаюцца ў бой дарагія сыны.

Гэта — бой, каб не змеркнуць вялікай Маскве,

Гэта сэрца байца барыкадай жыве,
Гэта — песня і воля, і камень і штык

Не дапусцяць чужынцаў да вежаў святых.

... І забойцы крывавыя гэтай зімой
Знойдуць толькі магілу сабе пад

Масквой.

1941 Пераклаў Ю. СВІРКА

Герман САР'ЯН

Арменія

М А К

Паўднем ў маі 1920 года за Савецкую Арменію.

Мне ўсміхнуўся ў полі раніцою
Чырвоны мак, прыгожы, дзіўны мак,
Нібы загаварыў той мак са мною,
Здавалася, ён падаваў мне знак:

— Мой кроўны брат, спыніся прада мною,

Рукой мае п'ялёсткі закрانی.
У гэтым полі кожнаю вясною
Хацеў цябе сустрэць я ў цішыні.

Ад свайго сябра ты прымі вітанне,
Яго пагляд п'ялёсткі збераглі.
Ён мне аддаў апошняе дыханне,
Каб кветкі пунсавелі на зямлі.

Тут, на зямлі, дзе я расту праз годы,
Ён у баі загінуў як герой.
Ён быў мяцежны, баявы і горды,
Сваё жыццё звязаў ён з барацьбой.

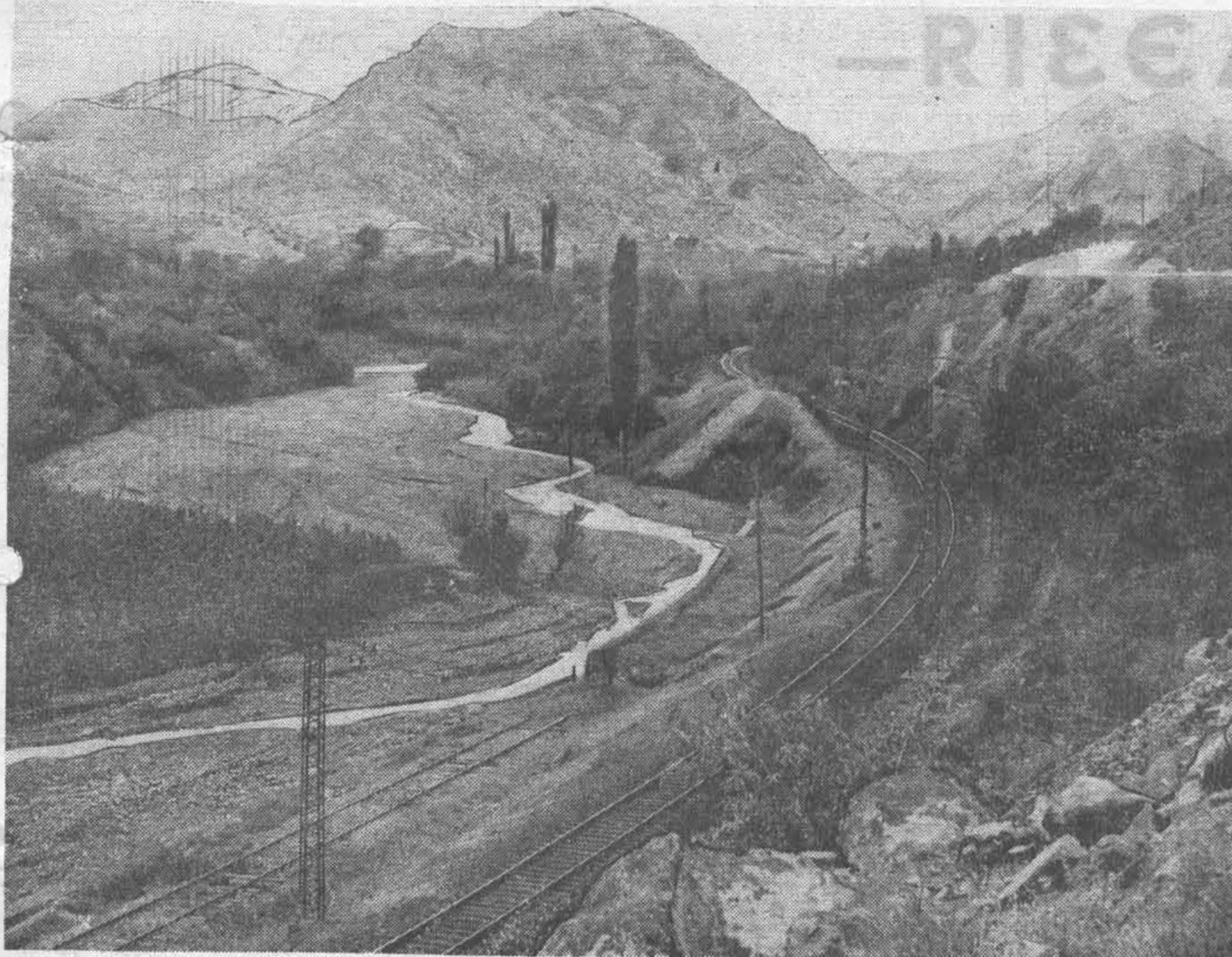
Ён у зямлі застаўся, як паданне,

Яго сябры тады схавалі тут.
Каб да цябе данесці прывітанне,
Я, можа, з сэрца мужага расту...

— Чырвоны мак, прыгожы і прамены,
Скажы,
Каб вестка да яго дайшла.
Што наша старажытная Арменія,
Нібы вясною ружа, расцвіла.

І ў небе, і у полі, і ў забоі.
І ў рытме дзён, і ў сэрцах трапятліх,
Скажы,
Што мы такіх, як ён, герояў...
Запомнім, зберажом на ўсе вякі.

Пераклаў Ю. СВІРКА

Каўказскі ірравід.

ПАЎВЕКАВАЯ гісторыя савецкай армянскай літаратуры неаддзельна ад гісторыі шматнацыянальнай савецкай літаратуры. Наша літаратура дыхала адным уздыхам з рускай і іншымі братнімі літаратурамі, піла з адной крыніцы і ў нацыянальнай мастацкай форме адлюстроўвала сацыялістычнае жыццё нашага народа. Дзякуючы гэтаму яна выйшла за рамкі культуры адной нацыі і заваявала ўсесаюзнае і сусветнае прызнанне.

Свой артыкул «Інтэлігенцыя і рэвалюцыя» (1918 год) Аляксандр Блок завяршае такімі словамі: «Усім сэрцам, усёй свядомасцю слухайце рэвалюцыю». Армянскі народ, які знаходзіўся на краі пагібель, прыслухоўваўся да голасу рэвалюцыі з глыбокай верай у сваё выратаванне. Вялікі паэт Аванес Туманян праз два месяцы пасля перамогі Кастрычніка пісаў: «Я думаю, што вялікі імкненні большавізма не чужыя душы рускага чалавека. А рускі народ наогул закліканы выканаць вялікую місію ў жыцці народаў». Гэтай вялікай верай жылі армянскі народ і армянская літаратура. Не выпадкова ў 1918 годзе ў паэмах «Сона» і «Нястрымныя натоўпы» Чарэнц не толькі паказваў значэнне Кастрычніцкай рэвалюцыі для вызвалення ўсяго чалавецтва, але і выказаў непахісную волю армянскага народа ісці па шляху Кастрычніка.

Першымі паэтычнымі словам Савецкай Арменіі былі словы пра братэрства, з якімі вялікі Чарэнц, звяртаўся да працоўных усяго свету. Паэт глыбока ўсведамляў, што пачынаецца новая эпоха, эпоха інтэрнацыяналізму і дружбы народаў, і лёс армянскага народа непаруйна будзе звязаны з пабудовай сацыялістычнага грамадства.

Першымі героямі армянскай савецкай літаратуры былі людзі, якія перажылі горыч і нягоды мінулага, бачылі смерць і разбурэнні і, дзякуючы новаму ладу, усвядомілі сваю чалавечую годнасць і аддана змагаліся за новае жыццё. Узнаўляючы праўду рэчаіснасці, Е. Чарэнц, А. Акапян, Д. Дэмірчан, Ст. Заран, А. Бакунін, Н. Заран, Г. Саран стварылі вобразы першых камуністаў, чые гераічныя жыццё вызначала гістарычны шлях народа.

Багаце фарбай і адценняў паэтычнага свету нярэдка параўноўваюць з вясёлкай. Гэта параўнанне цалкам можна прымяніць да нашай паэзіі. «Чакаю цябе» Н. Зарана, «Хрыстантэма» Г. Сар'яна, «Мара» Сармена, «Помнік маці» Аванеса Шыраза, «Дзе ты, планета каханя» Ашота Грашы, «Песні скал», «Мая песня» С. Капуцікян, «Дваццаты век» Г. Эміна, «Дым Айчыны» В. Даўцяна, «Дэкая ружа»

Эд. ТАПЧАН

Арменія

УПРАВЕНЬ З ЧАСАМ

Р. Аванесяна і іншыя кнігі сведчаць аб сталасці, шматграннасці і новым узроўні нашай паэзіі. У гэтых кнігах, якія складаюць толькі частку выданай у апошнія гады паэтычнай прадукцыі, пэўна выяўляюцца грамадзянскі дух паэзіі, яе сувязь з традыцыямі мінулага і наватарскія накіраванні.

Імкненне да пошуку і адкрыцця новага шырока праяўляецца ў творах нашых паэтаў сярэдняга пакалення. Зборнікі «З табой, сэрца маё» А. Сараяна, «Зялёны кастрычнік» Л. Мірыджаняна, «Пралюды ў гарах» В. Карэнца, «Ды праслаўлю» Л. Дурана, «Вершы» Г. Туманяна, «Сонца маё, сэрца маё» Н. Мікаеляна, «Паўдзённым кліч» С. Харазяна, «Рэквіем» Р. Даваяна, «Жыць і кахаць» Арамаіса Саакяна выдзяляюцца свежасцю думак, пацучцаў і паэтычных форм. Аўтары гэтых кніг, разглядаючы пытанні сучаснасці, спалучаюць нацыянальныя традыцыі паэзіі з інтэрнацыянальнымі, хаця ў нас творчыя рознагалосці адносна традыцый працягваюцца і набываюць усё новыя і новыя формы. Гэта натуральна і зразумела, паколькі развіццё паэзіі адбываецца ў складанай узаемазвязі ідэй і паэтычных форм, дзе выкарыстоўваюцца магчымасці старых і новых традыцый.

Адна з асноўных тэм нашай паэзіі — патрыятызм, магутнае пацучцё, якое выказвае жывую сувязь паэта з роднай зямлёй і лёсам народа.

Паўвека ўжо, як мы з законным гонарам лічым сваёй Радзімай не толькі Арменію, але ўвесь Савецкі Саюз. Ад Арацкай даліны наша Радзіма распасціраецца да Масквы, да Казахстана і Узбекістана, да Украіны і Беларусі.

Імкненне адлюстроўваць жыццё новымі мастацкімі сродкамі больш ярка выяўляецца ў паэзіі маладых. Адмаўляючыся ад традыцыйных форм і памераў, маладыя паэты

спрабуюць пашырыць рамкі ахопу рэчаіснасці, павялічыць ёмістасць паэтычнага слова. З гэтай мэтай яны адыходзяць ад традыцыйнага ўспрымання рэчаў і з'яў і прыбягаюць да бізрыфмаваных вершаў. Усё гэта, вядома, не іх адкрыццё, не навіна, аднак імкненне асэнсаваць з'яву жыцця з новага пункту гледжання, несумненна, трэба заахвочваць.

Усё яшчэ актуальна для нас тэма Вялікай Айчыннай вайны.

Раманы і апавесці «Недзе заканчваецца гарызонт» Х. Гюльназарана, «Ваенны дзённік» С. Ханзадзіяна, «Асуджаныя лёсам» і «Сержант Каро» М. Саркісяна, напісаныя на розным мастацкім узроўні, але з верных агульных пазіцый, на новым матэрыяле паказваюць удзел армянскага народа ў Айчыннай вайне, сілу дружбы народаў, непераможны дух савецкіх воінаў.

Устанавленню Савецкай улады ў Арменіі папярэднічаў цяжкі і змрочны перыяд, калі з-за авантурыстычнай палітыкі нацыяналістычных партый Закаўказзе было адарвана ад Расіі і аддадзена на літасць імперыялістычных дзяржаў і турэцкіх пагромшчыкаў. Падзеі гэтага ракавога перыяду, унутранае і знешняе палітычнае проціборства, самадданая барацьба камуністаў за выратаванне народаў Закаўказзя праўдзіва, на багатым гістарычным матэрыяле, адлюстраваны ў раманах «Сказ пра пальму» М. Шатырана, «Магіла невядомага салдата» А. Мкртчана.

Ніколі яшчэ не стваралася так шмат твораў маладых празаікаў, як у гэтыя гады. Найбольш значныя з іх: «Бацька сям'і» А. Айвазяна, «Пражытыя і прапражытыя гады» В. Петасяна, «Клод Роберт Ізеблі» П. Зейтуняна, «Дзе ты быў, чалавек?» З. Халапяна, «Жнівень» Г. Мацевасяна, «Мавафон» А. Калантарана, «Сімплянская абарона» К. Сіманяна, «Чорныя і белыя лебедзі» Г. Аршакаяна і інш.

Творчасць маладых знамянуе сабой новую якасць у развіцці нашай літаратуры. Тэматычная і жанравая шматграннасць, літаратурная культура прозы маладых — відэачыны. Але гэта толькі знешнія прыкметы. Галоўнае — сучаснасць зместу, імкненне ставіць у сваіх творах праблемы сучаснага жыцця з грамадзянскай зацікаўленасцю.

Гэтыя поспехі і дасягненні, вядома, не павінны нас заспакойваць. Наперадзе шмат спраў. Перад нашай літаратурай стаяць задачы, якія адкрываюць новыя творчыя гарызонты. Ніколі не трэба забываць, што наша літаратура прызвана сцвярджаць жыццё, сцвярджаць ідэалы камунізму.

Гусейн РАЗІ

Азербайджан

СЯБРАМ

Я пра дружбу хачу гаварыць,
Без якой
нам і дня
не пражыць.

Дружба —
мост праз бурлівы паток.
Дружба —
ў спёку вады глыток.

Не ўяўляю,
Ці змог бы ў жыцці
Я без дружбы
столькі прайсці.

І не трэба напышлівых слоў,
Калі вернасць
яднае братоў.

Я дарогу прайшоў
не адну,
Зведаў радасць,
зведаў вайну.

Не бліндаж,
Не тоўшча брані
Мне жыццё зберагла ў тыя
дні—

Ратавала дружба мяне.
За браню
Наша дружба мацней!

Сільва КАПУЦІКЯН

Арменія

З ЯМЛЯ

Тут вайна грывела. Пошум
лесу
не напамніць пра мінулы бой.
Згасла смертаноснае жалеза
І варонка зарасла травой.

Паднялася маладая хвоя,
Дуб стаіць магутны ў плячах.
Сонца ён трымае над сабою,
Белы грыб трымае ў каранях.

Густалапах елак звілі шаты,
Захілілі трэшчыны зямлі.
А навокал колерамі свята
Незабудкі ярка расцвілі.

Не, мы не забылі,
не забылі
І хіба забудземся калі
Пра зямлю, якую залячылі,
І пра шчасце гэтае зямлі.
Пераклаў К. КАМЕНША.

Карло КАПАДЗЕ

Грузія

ВЫСТРАЛ

— Радзіўся сын!
— Радзіўся сын! —
бабахнуў пісталет.
Той выстрал абвясчаў гарам,
што я прыйшоў на свет,

Яшчэ, здавалася, дымок
клубіцца ля ствала,
а я хацеў ужо абняць
ўвесь свет добра і зла.

Але астыў тады пістоль,
як толькі стаяў дым.
Мяне пужае на тахце
ён халадком сівым.

Дык што ж той выстрал
абвясчаў?

У цёмру ўзлёт іскры.
Мінута з громам напалам
ўзарвалася ўгары.

Каб толькі я ўбачыць мог
ізноў салюта дым!..
Ды прагрымеў увесь мой век
тым выстралам адным.
Пераклала Е. ЛОСЬ,

«ПАЭЗІЯ— ДУША НАРОДА...»

ГУТАРКА КАРЭСПАНДЭНТА «ЛІТАРАТУРЫ
І МАСТАЦТВА» З ГРУЗІНСКІМ ПАЭТАМ
КАРЛО КАЛАДЗЕ

Наша размова аб паэзіі пачалася вельмі проста і напачатку нібы не зусім на тэме, здалёку — з успамінай саракагадовай даўнасці... Карло Каладзе неаднаразова наведваў Беларусь лямачы ў 30-я гады, сустракаўся з Янкам Купалам, Якубам Коласам і многімі іншымі беларускімі пісьменнікамі, добра памятае даваенны Мінск з яго ціхімі вуліцамі і маленькімі хаткамі — нават у цэнтры горада; ён з сумам прыгадвае іх, таму што тыя хаты былі для яго такімі ж сімпатычнымі і дарагімі, як драўляныя будынкі Масквы... Але разам з тым Карло Каладзе не хавае свайго захаплення велічным абліччам сучаснага Мінска: цудоўны горад!

Іскрыстыя, зусім яшчэ маладыя вочы на рухавым, даволі энергічным твары, вясёлы заразлівы смяшок і нейкая воблівая жыццядаснасць — такім прадстаіць пераднамі Карло Каладзе, цудоўны грузінскі паэт і драматург, адзін з зачынальнікаў грузінскай савецкай паэзіі...

Натуральна, размова зайшла аб «грузінскім вершы» Карло Каладзе, яго наватарскім вопыце ў паэзіі.

Карло Каладзе. Калі гаварыць аб маёй барацьбе за абнаўленне грузінскага верша, то сёння пра гэта мне ўспамінаць і радасна, і журботна, і трохі горка... Многімі вершамі ахвяраваў я ў пошуках новай паэтычнай формы. Многа было і непрыемнасцей. Яны выклікалі пакуты. Але ж я настойліва шукаў, хоць часам мяне і дакаралі за «фармалістычнае наватарства». Чаго хаваць, было рознае: то я спрачаўся з класічнай формай верша і даводзіў паэтычную форму да гутарковай мовы, то, захапіўшыся фальклорам, насуперак дэкадэнцкай паэтыцы імкнуўся па-новаму ўзнавіць нацыянальны характар грузінскага верша. Але ў любой справе — не толькі ў паэтычных пошуках — важна зрабіць правільную выснову... Урэшце, калі ты адданы свайму народу, калі жывеш яго думкамі і надзеямі, служыш яму сваім розумам і сэрцам, ты, паэт, не можаш не пісаць для людзей проста і даходліва, і ніякія эксперыменты не перашкодзяць табе выпіць з вечнай крыніцы мудрай народнай паэзіі, ад чаго голас стане яшчэ дужэйшы і званчэйшы. Грузінскі паэтам у гэтым пашанцавала. У жыцці грузінскага народа паэзія заўсёды займала пачэснае месца. І не толькі таму, што яна несла шматвяковыя мары народа, яго душу — сам народ накіроўваў сваё жыццё так, што свае імкненні выказваў праз паэзію.

У старажытнай самабытнай культуры Грузіі народныя песні, прыгожыя легенды і паданні заўсёды былі ў пашане. Ды што казаць — і цяпер ні адно свята не абыходзіцца ў нас без вершаў, без песні...

Так павялося ў Грузіі: любое — Паэзія, подзвіг, лёс або ясна — Заўсёды пакідае за сабою Расказаная ў вершах навіна.

Некаторыя гавораць: сонечная Грузія дала свету Шата Руставелі, Давіда Гурамішвілі, Нікалаза Бараташвілі, Важа Пшавелу, таму, што прырода ў нас багатая, велічная: чароўныя горы і даліны, сады і вінаграднікі... Што ж, не спрачаюся, ёсць у гэтым таксама ісціна. Але галоўнае ўсё ж — у гісторыі нашага свабодалюбівага на-

рода, у пятнаццацівяковай гісторыі нашай культуры...

Ды закончым нашу размову аб мастацкай форме. Безумоўна, мастацкая форма не стаіць на месцы, яна развіваецца, мяняецца разам з ростам культуры народа і г. д., але адбываецца такое абнаўленне не ў шкоду народнай мове. Іншая справа, штучныя формы — яны не даўгавечныя, яны ніколі не прыжываюцца ў паэзіі...

— Вяспрочна, наватарскі вопыт майстроў паэтычнага цэха ў Грузіі першых паслякастрычніцкіх дзесяцігоддзяў быў і застаецца невычэрпнай крыніцай натхнення для моладзі, аказвае моцнае ўздзеянне на ўвесь ход грузінскага літаратурнага працэсу. Як жа развіваюцца, на ваш погляд, традыцыі ў грузінскай савецкай літаратуры сёння? Ці задаволены прадстаўнікі старэйшага пакалення сваёй літаратурнай зменай?

Карло Каладзе. На мору бываюць розныя хвалі... Бывае і дзевяты вал. Я бачу гэтую магутную вялікую хвалю і ў нашай літаратуры. За апошнія дзесяцігоддзі грузінская паэзія і проза папоўніліся значнымі свежымі сіламі. У гэтым сэнсе 60-я гады нагадваюць мне 30-я... Сярод новага пакалення пісьменнікаў многа па-сапраўднаму яркіх дараванняў, таленавітых паэтаў і празаікаў, якім уласцівы і свае стыльвыя асаблівасці, і свае адносіны да традыцый і наватарства, і свой кірунак ідэйна-мастацкага пошуку... Хто яны? Упэўнены, што многія імёны вам знаёмыя: гэта О. Іаселіані, Н. Думбадзе, М. Мачаварыяні, Р. Джапарыдзе, Ш. Нішніянідзе, А. Чыладзе... Нарэшце, не магу не назваць Ганну Калададзе, цудоўную паэтку...

Здараецца так: з'явіўся паэт арыгінальны, цікавы, аб ім усюды гавораць, яго пераймаюць... Ды вось паступова — тое новае, што ён прынёс з сабой, ужо не новае, растварваецца ў вершах другіх. І хоць ён і піша потым так, як пісаў, але пра яго хутка забываюцца. А вось паэтычны талент Ганны Калададзе некалькі адразу і нечакана засвяціўся на гарызонце — пасля дзесяцігоддзя маўчання... Над новай ніжняй паэтычнай варты паразважаць. Яна хвалюе ўсіх нас і радзіць. І тут, бадай, да месца сказаць: гэтак жа, як дрэнныя вершы цягнуць назад, тармозяць, так вось добрыя творы ўзвышаюць літаратуру, дапамагаюць у агульным творчым працэсе.

Увогуле, маладыя пісьменнікі дастойна працтвваюць мастацкіх летапіс сацыялістычнай Грузіі, у які ўпісалі неадзінныя старонкі тыя, каго сёння па праву называюць класікамі грузінскай савецкай літаратуры: М. Джавахішвілі, К. Лордкіпанідзе, Н. Гамсахурдзі, Г. Табідзе, Г. Леанідзе, С. Чыкавані, Д. Шонгелая і другія. Прадстаўнікі маладога пакалення грузінскай літаратуры, які іх папярэднікі, імкнуцца ўзняць у сваіх творах найбольш вострыя і актуальныя праблемы сучаснасці, увасобіць у мастацкіх вобразах жыццё рабочага, калгасніка, інтэлігента нашых дзён. А тут — шырокае поле для маральнай праблематыкі...

— Магчыма, гэтае пытанне падасца крыху прыватным... У вашых лірычных вершах адчуваеш столькі любові да родных гор і далін, да сівых снежных вяршынь і шумлівых горных рэч... Вы і зараз, жывучы ў Тбі-

Карло Каладзе.

Малюнак А. БАНДЗЕЛАДЗЕ.

лісі, не забываеце, наведваеце родныя мясціны?

Карло Каладзе. Вёска Джыгтубані на зямлі старажытнай казачнай Калхіды, дзе я нарадзіўся, — заўсёды ў маім сэрцы... Але ў нас няма такога пісьменніка, які б не быў цесна звязаны са сваім родным котлішчам, не любіў яго. Ды і як інакш? Там — дзяцінства, юнацтва, родныя... Там — першы глыток паветра і першы позірк у блажынае бяздонне неба. Але, бадай, рэдка дзе ў невялікай краіне сустранеш гарады і сялібы, якія так рэзка адрозніваюцца ад аднаго. Як кажучы, мова — адна, а горы — розныя... І характары грузін розныя, прырода накладвае свой адбітак. Гэта вельмі прыкметна ў творчасці пісьменнікаў рэспублікі. Кожны паэт — своеасаблівы. І цудоўна ж: творчасць усіх уліваецца ў адзін паўнаводны патак, імя якому — грузінская савецкая літаратура.

— Ці не маглі б вы прыгадаць найбольш яркія старонкі сувязей грузінскіх і беларускіх літаратараў?

Карло Каладзе. Сяброўскія сувязі, аб якіх я ўжо гаварыў на пачатку размовы, пачаліся між грузінскімі і беларускімі літаратарамі яшчэ ў даваенныя гады. Можна лічыць, што менавіта ў 30-я гады грузіны вельмі блізка пазнаёміліся з Беларуссю... І абавязаны гэтым яны былі перш за ўсё сваім пісьменнікам, нястомным вандраўнікам па Краіне Саветаў. Нашы літаратары асабліва ахвотна наведвалі вашу рэспубліку, знаёміліся з жыццём, звычаямі, мастацтвам беларусаў, а вярнуўшыся дадому — расказвалі аб усім у сваіх творах. Прыгадваецца, менавіта плёнам такіх паездак былі беларускія навелы Раждзена Гветадзе, «Беларускія апавяданні» Канстанціна Лордкіпанідзе, цыкл вершаў пра Беларусь Іла Мосашвілі. Ды і беларускія пісьменнікі не былі ў крыўдзе на Грузію: рэспубліка як самых жаданых сяброў прымала прадстаўнікоў братняй рэспублікі... Мы дагэтуль помнім Эдуарда Самуйлёнка, яго «Будучыню», якую ён напісаў дзякуючы наведванню Грузіі. Мы захоўваем у сэрцах памяць аб сустрачках са слаўным сынам беларускага народа Янкам Купалам. І вось, калі я прыехаў на святкаванні 90-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа, я наведваў і мемарыяльны комплекс нашага незабыўнага друга Янкі Купалы. Прыгадаліся сустрачкі з ім, размовы аб шляхах творчасці... І было прыемна думаць аб тым, што героі твораў Я. Купалы, як і Я. Коласа, заваявалі шырокую папулярнасць у Грузіі, што іх ведаюць і любяць у нашай рэспубліцы і рабочы адстанка, і чыявод, і школьнік горнай сялібы... Яны вучаць нас умяцоўваць інтэрнацыянальнае братэрства, жыць і працаваць у імя камуністычных ідэалаў.

Але там, калі Купалавага помніка, прыгадалася мне і іншае — як дружба паміж нашымі народамі, закладзеная ў першыя гады Савецкай улады, прадоўжылася і ўмацавалася ў га-

ды Вялікай Айчыннай вайны ў барацьбе з фашызмам. У беларускіх лясках плячом к плячу з вашымі народнымі месціцамі змагаліся і нашы грузінскія хлопцы... Абараняючы шматпакутную беларускую зямлю, яны абаранялі і нашу цудоўную Грузію. Многія з іх не вярнуліся ў бацькоўскія хаты, загінулі смерцю герояў і пахаваны ў вашых сёлах. Аб іх хвалююча напісаў былы ўдзельнік партызанскага руху на Беларусі Давід Квіцарыдзе... І кожны раз, калі ён піша аб мінулай вайне, у яго кнігах абавязкова прысутнічае мужны вобраз беларуса...

Нашы сяброўскія сувязі моцныя. Хоцьца толькі, каб яны яшчэ больш пашырыліся, каб мы добра ведалі не толькі імёны Петруся Броўкі і Максіма Танка, Івана Шамякіна і Івана Мележа, але каб у дыяпазон грузінскага чытача ўваходзіла ўсё больш вашых пісьменнікаў. Мы павінны часцей бываць адзін у аднаго і не абмяжоўвацца кароткімі паездкамі... Асабліва я з вялікай прыемнасцю для сябе правёў гэтыя некалькі дзён у вашай гасціннай свайточнай сталіцы, у асяроддзі калег.

Сёння, калі мы жывём у адзінай магутнай сям'і братніх народаў, калі адбываецца плённым працэсе развіцця нацыянальных форм, прагрэсіўных традыцый мінулага, калі ў кожнай рэспубліцы сацыялістычная культура дасягнула вялікага росквіту, і гэты росквіт асабліва праяўляецца ў літаратуры, мастацтве, нашы далейшыя поспехі ў галіне літаратуры проста немагчымы без стабільных узаемасувязей. Гэты факт дастаткова даказаны агульнасаюзнай практыкай літаратараў...

— У вас зайдросны паэтычны лёс: столькі плённых творчых год за плячым! Крытыка і цяпер аднадушна адзначае, што ваша муза не пастарэла, ваш голас па-ранейшаму малады: «Карло Каладзе не ўспамінае аб маладосці — ён піша маладой і моцнай рукой».

Карло Каладзе. На гэты раз, бадай, крытыкі трохі памыліліся... Пастарэў Карло Каладзе — рашыў прыгадаць мінулае, маладыя гады. Пішу мемуары. «Кнігу маіх дзён і начэй». Але я маркую, што асабліва не збянтэжу прыхільнікаў маёй паэзіі... У кнізе будуць, акрамя прозы, і вершы. У прозе раскажу аб тым, як жылося; у вершах — што я адчуваў...

□
Вось і закончылася гутарка з адным са старэйшых паэтаў Грузіі Карло Каладзе...

Развітваемся. Удзячна пазіраю на яго добры шырокі твар, абрамлены сівымі валасамі, у спакойных вочы, у якіх свеціцца жыццёвая мудрасць, розум і спагадлівая жарталіваць. Пазіраю, каб запомяць, і тут жа прыгадваю герояў яго кнігі — такіх жа шчырых, добразычлівых і шчодрых сэрцам працаўнікоў — вінарада і ганчара, паству і рыбалова, пятагона з Ахалдаба і калгаснікаў з вёскі Шрома... Усе яны гэтак жа, як і іх пясняр, страшна закаханы ў сваю родную краіну, сваю сацыялістычную Грузію, услаўляюць яе і працай і песняй.

СУЧАСНАЯ азербайджанская литература заохувае і развівае лепшыя перадавыя традыцыі нашай шматвекавой літаратурнай спадчыны і ў той жа час творча выкарыстоўвае вопыт шматнацыянальнай савецкай літаратуры, якая грунтуецца на прынцыпах сацыялістычнага рэалізму, прагрэсіўнай сусветнай мастацкай думкі.

У творчасці такіх майстроў слова, як Нізамі, Хагані, Насімі, Фізулі, Вагіф, Ахундаў, дэмакратызм і гуманізм, настаянная вера ў праўду жыцця, перамогу добра над злом, унутраная вера ў стваральную сілу працаўніка, у яго шчаслівую будучыню — асветлены з пазіцый высокіх ідэалаў; разам з тым у іх творах адлюстравана бескампрамісная барацьба супраць прыгнёту, несправядлівасці, тыраніі, цемрашальства. Асноўны герой сучаснай азербайджанскай прозы, паэзіі і драматургіі — гэта чалавек, які ўвасабляе розныя слаі нашага грамадства і цэлы рад характэрных рыс нашай гісторыі, учаснага жыцця і эпохі.

Творчыя пошукі ў нашай прозе тэматычна вядуцца ў двух напрамках: творы на гістарычную тэму і творы, прысвечаныя праблемам сучаснага жыцця. Але па часовых прыкметах, адлюстраваных у творах падзей, нельга правесці паміж гэтымі тэмамі выразнай мяжы. Раўнамерны паказ сучаснай эпохі і гістарычнага мінулага — агульная рыса, якая набліжае адзін да другога гэтыя творы. Такім шляхам раскрываецца сувязь эпох і пакаленняў.

Трэба адзначыць і яшчэ адну асаблівасць твораў, напісаных на гістарычную тэму: гісторыя і гістарычныя падзеі разглядаюцца з пазіцыі сучаснага савецкага пісьменніка, класавыя сутыкненні і дзейнасць, барацьба асоб працэдуруюцца скрозь сіта сучаснага філасофскага мыслення, асэнсоўваюцца з пункту гледжання патрабаванняў творчага метаду сацыялістычнага рэалізму.

Важкі ўклад азербайджанскіх пісьменнікаў ва ўсесаюзную Ленінію. Асабліва шмат твораў, прысвечаных Леніну, рэвалюцыі з'явілася ў перыяд падрыхтоўкі да святкавання 100-годдзя з дня нараджэння вялікага правадыра. Але яшчэ ў 20-я гады нашы пісьменнікі звярталіся да вобраза Леніна, раскрываючы ў сваіх творах нягаснучыя рысы характару гэтага вялікага барацьбіта і чалавека. Н. Нарыманаў, М. Ардубадзі, М. Моджуз пісалі аб Леніне, як аб непакісным рэвалюцыянеру, абаронцы прыгнечанага Усходу.

Пазней гэтая традыцыя яшчэ больш умацавала і ўзбагацілася. У азербайджанскай літаратуры з'явіліся ўсё новыя і новыя творы, якія распрацоўваюць рэвалюцыйную тэму. «Таўрыз туманны» М. Ардубадзі, «Мір гіне»

А. Абульгасана, «Шамо» С. Рагімава, «Раніца» Мехці Гусейна, «Маніфест маладога чалавека» Мір Джалала — гэта творы на гістарычную тэму, якія ўвайшлі ў асноўны фонд азербайджанскай літаратуры.

Сур'ёзныя поспехі, дасягнутыя нашай прозай апошніх год у жанры гістарычнага рамана больш за ўсё звязаны з двума творамі: раманамі Мірзы Ібрагімава «Новыя часы» і Ісмаіла Шыхлы «Буйная Кура»... Абодва гэтыя творы прысвечаны незвычайна складанаму, адказнаму і супярэчліваму перыяду ў жыцці, гісторыі нашага народа — апошняй чвэрці XIX стагоддзя.

лагічнага аналізу, глыбіні назіранняў і цэласнасці створаных вобразаў вылучае двух нашых празаікаў: Іса Гусейнава і Сабіра Ахмедава. У сваіх творах яны закранаюць канкрэтныя праблемы сучаснага сясла, у дастатковай меры вызначаюць контуры гэтых праблем.

Новыя адносіны да сясла і да яго людзей прыцягваюць увагу таксама ў творах пісьменніка больш маладога пакалення Акрама Айлісі. Заваяваў сімпатыі чытачоў малады пісьменнік Анар, які здолеў адлюстраванне жывымі фарбамі пачуцці і думкі нашых сучаснікаў.

У апошнія гады наша проза значна ўзбагацілася творами, пры-

патыяй як чытачоў, так і гледачоў.

У Азербайджане цяпер жыве цэлае пакаленне таленавітых паэтаў, якія маюць індывідуальны творчы шлях, свой шлях у паэзіі, але яны развіваюць традыцыі паэзіі Самеда Вургун і ў цэлым лепшыя якасці нашай паэзіі.

Творчасць Бахціяра Вагабзаде Набі Хаазры, Гусейна Гусейнзаде, Балана Азероглу, Адыля Бабаева, Джабіра Навруза, Габіля Алжарі Кюрчайлы, Мамеда Ібрагіма, Сахара Тахіра вызначае аблічча нашай сённяшняй паэзіі. Большасць з іх добра знаёма ўсесаюзнаму чытачу.

З гэтага пункту гледжання асабліва характэрна творчасць паэтаў маладога пакалення — Фікрэта Гаджы, Нарымана Гасанзаде, Фікрэта Садыха, Іса Ісмаілзаде, Мамеда Ісмаіла, Алекпера Салахзаде і інш.

Гэтыя паэты шмат разважаюць, хваляюцца, спрабуюць усвядоміць сабе рытм сэрца сучаснага чалавека, маляўнічасць пачуццяў, свет яго думак.

Радуюць дасягненні азербайджанскіх пісьменнікаў і ў галіне драматургіі. Нашы драматургі, развіваючы традыцыі М. Ф. Ахундава, Н. В. Везірава, А. Ахвердава, Дж. Мамедкулізаде, Г. Джавіда, Дж. Джабарлы, С. Вургун значна ўзбагацілі яе новымі тэмамі і знаходкамі. П'есы Сабіта Рахмана, Мірзы Ібрагімава, Ільяс Эфендіева, Ірана Касумава, Бахціяра Вагабзаде, Адзіля Бабаева, якія расказваюць аб жыцці і барацьбе нашых сучаснікаў, адгрываюць вялікую ролю ў выхаванні ў падрастаючага пакалення пачуцця патрыятызму і інтэрнацыяналізму, любові і бязмежнай вернасці да народа і партыі.

П'есы азербайджанскіх драматургаў з поспехам ідуць на сценах маскоўскіх тэатраў і тэатраў братніх рэспублік.

Творчы дасягненні нашай літаратуры ў гады Савецкай улады безумоўна радуюць нас. Але перад нашай літаратурай як заўсёды стаяць вельмі сур'ёзныя, адказныя творчыя задачы. Свята 50-годдзя ўтварэння СССР, якое набліжаецца і значэнне гэтых задач у адлюстраванні цудоўнай савецкай рэчаіснасці.

Ісраіл МУСТАФАЕЎ

Азербайджан

ГЛЫБОКІЯ КАРЭННІ

У нашай літаратуры апошняга дзесяцігоддзя цяжка знайсці іншы твор, які б меў столькі чытачоў, як «Буйная Кура» Ісмаіла Шыхлы. У творы знайшлі сваё правільнае мастацкае адлюстраванне не толькі асобныя вобразы, але і пэўная гістарычная эпоха, псіхалогія грамадства ў гэты перыяд, грамадскія супярэчнасці, тэндэнцыі развіцця. Гэты раман змог адлюстраванне ў сабе, у сапраўдным сэнсе гэтага слова, характар народа.

Сярод твораў на гісторыка-рэвалюцыйную тэму мы павінны з гонарам назваць і раман маладога празаіка Фармана Керымзаде «Снежны перавал», першы буйны твор пісьменніка.

Асноўнай тэмай азербайджанскай літаратуры з'яўляецца сучаснае жыццё, вялікая барацьба савецкіх людзей за пабудову камуністычнага грамадства і, нарэшце, спецыфічныя асаблівасці нашага складанага часу.

З часу нараджэння азербайджанскай савецкай прозы жыццё сясла, лёс селяніна, было асноўнай, а, мажліва, адзінай, у пэўны перыяд, тэмай. Пачынаючы з 30-х гадоў велізарная большасць раманаў, апавесцей і апавяданняў, былі прысвечаны сясла, яго людзям. Такія вопытныя пісьменнікі, як М. Ібрагімаў, С. Рагімаў, А. Вяліеў, А. Абульгасан, І. Шыхлы і іншыя працягваюць распрацоўваць тэму сясла.

Але новыя адносіны да тэмы, імкненне да ўдасканалення псіха-

свечанымі тэме дружбы народаў, патрыятызму, Вялікай Айчыннай вайне. Чацвертая кніга рамана «Бастыёны дружбы» А. Абульгасана, «На далёкіх берагах» Ірана Касумава і Гасана Сейдбейлі, «Ён быў не адзінока» Юсіфа Азімзаде, «Памяць пра сябра» Сулеймана Вяліева, «Шакаладніца» Гусейна Абасзаде з'яўляюцца прыкладам умелага адлюстравання франтавога жыцця, самаадданасці байцоў, высякародных чалавечых пачуццяў.

Азербайджанцы — ад малаго да вялікага — з'яўляюцца заўзятымі прыхільнікамі паэзіі. Зусім не выпадкова выказанне Мікаіла Ціханова, што Азербайджан, азербайджанскі народ — народ паэтаў.

Творчасць піянераў азербайджанскай савецкай паэзіі Самеда Вургун, Мікаіла Мушфіга, Сулеймана Рустама, Мамеда Рагіма, Ахмеда Джаміля складаюць асноўны фонд нашай сучаснай паэзіі.

Маюць рацыю тыя, хто называе Самеда Вургун паэтам вялікіх ідэалаў. У яго творчасці ў яскравай форме знайшлі сваё адлюстраванне лепшыя традыцыі нашай шматвекавай паэзіі. У той жа час Самед Вургун зусім арыгінальны паэт новага тыпу. У яго лірыцы знайшлі сваё адлюстраванне веліч, прыгажосць і чароўнасць азербайджанскай прыроды. Значна ўзбагаціў Самед Вургун і азербайджанскую драматургію. Яго п'есы «Вагіф», «Фархад і Шырын», «Чалавек» карыстаюцца пастаяннай сім-

Іосіф НАНЭШВІЛІ

Грузія

Кастрычніцкі сцяг праслаўляю!
Хачу я і пільны рубец,
І домны,

і ўсе ўраджаі
Яму прысвяціць, нібы верші!

За тое, што сталі на ногі,
Што парасткі высяцца зноў,
Я спялю

бацькоў
перамогі
Ад імя іх верных сыноў.

Не ўсім раздалі ўзнагароды:
Загінулі. Помняць сыны.
У Арагве фарэлей чароды
З адзнакай крыві іх відны.

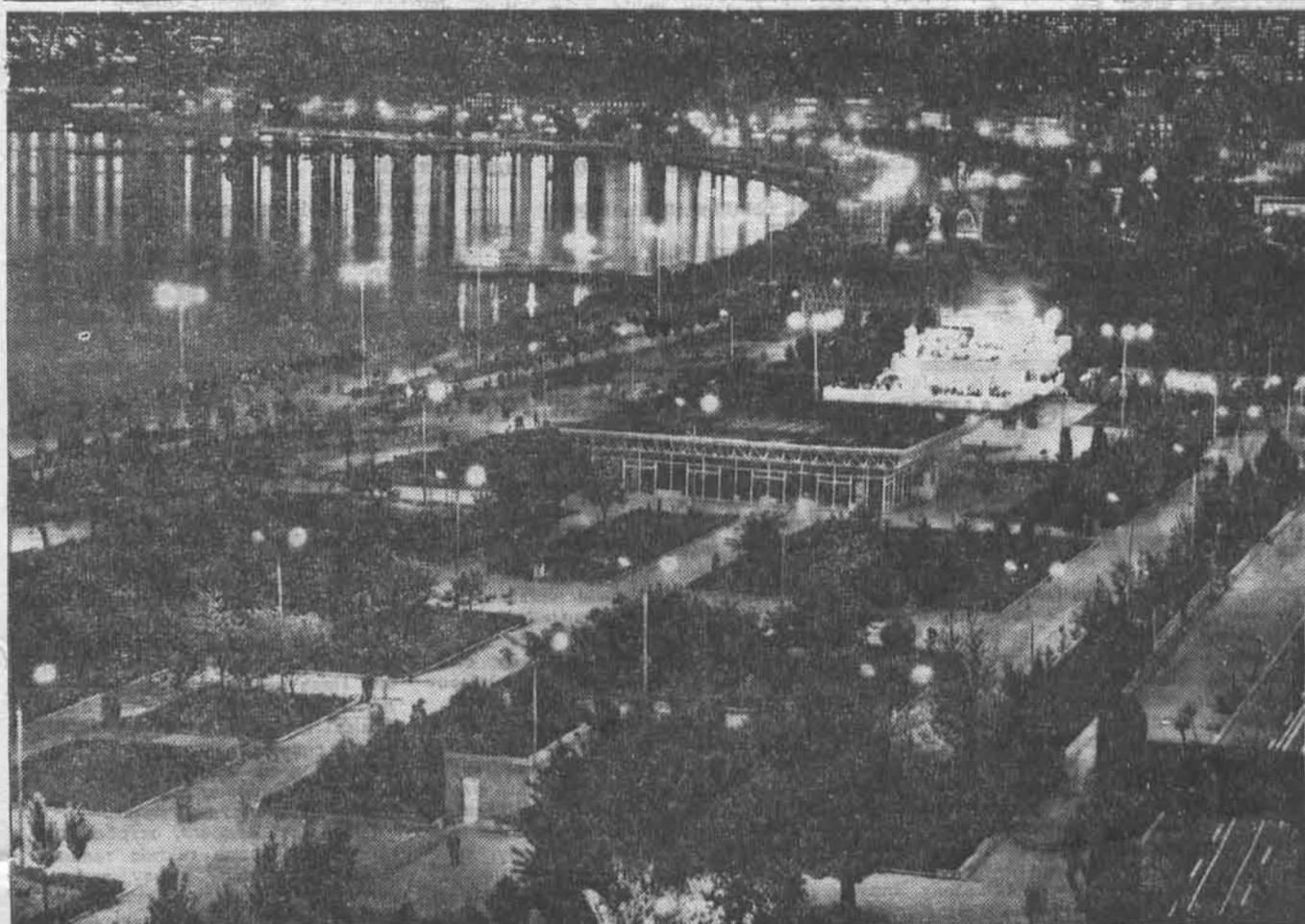
Бяссмерце іх —
хаты і нівы,
Давер'е спагады людской,
І бэзавых хваляў разлівы,
І хваляў марскіх неспакой!

Мы зналі вялікія мукі,
Але не змянілі свой шлях.
І нашыя чыстыя рукі
Не мажуць мазут і зямля.

І мы сцяганосцамі сталі,
Рабочага гарту сыны —
Так пальцамі дрэўка сціскалі,
Што з дрэўкам зрасліся яны.

За ўсё гэта, памяць жывая,
Гатоў я пайсці і ў агонь.
Кастрычніцкі сцяг праслаўляю
І тых,

хто трымае яго!
Пераклаў Ю. СВІРКА.

Начны Банк.

КАЛІ СТАРЫ КАРА і яго вучань падняліся на дах дома ў Нагорнай частцы горада, узыходзіла сонца.

Абодва яны высокія, у грубых, запэцканых у мазут кашулях. У старога амаль на самыя бровы насунута рудая кепка, у хлопца — галава ненакрытая, чорныя валасы расчэсаны набок. Стары трымае пракураную да вугальнай чарнаты піпку, якая, напэўна, перажыла не аднаго гаспадара.

Яны прайшлі па даху з канца ў канец. Хлопец спытаў: «На ёй?» Стары кінуў.

Малады палез уніз па лесвіцы, а стары дастаў кашук, не спяшаючыся, пачаў набіваць піпку. Адначасова, прыжмурываючы вочы ад сонца, ён аглядаў месца будучай работы.

Даўні кір на даху расплыўся, размякнуў. Усюды праступалі маршчыны расколін.

Раптам стары ўбачыў: у адным месцы кір узняўся, лопнуў і з адкрытай шчыліны прабілася кветка. Яна была пунцовая і пад касымі промнямі сонца пыгала нібы рубін. Маладыя лісточкі, якія толькі-толькі распусціліся, акружалі кветку клапатлівым венчыкам.

Не адводзячы вачэй ад кветкі, стары раскурываў піпку. За сваё доўгае жыццё кіршыка ён не аднойчы назіраў падобныя цуды. Гэта здаралася, як правіла, увосень ці вясной. І кожны раз старога здзіўляла сіла гэтых кволых сцяблінак. Кожны раз, калі ён нагінаўся над імі, яму здавалася, што яны цягнуцца, каб нешта сказаць яму. Але што? Стары не задумваўся над гэтым. Ён проста любавалася.

Сонца адарвалася ад гарызонта, павісла над морам. Стары цяжка выпрастаў спіну і, прыклаўшы да вачэй казырок далоні, пачаў глядзець на ўсход. Ён стаяў, шырока расставіўшы ногі ў грубых ботах. Здавалася, ён так стаіць з дня заснавання свету і будзе стаяць, пакуль існуе гэты свет!

Твар старога кіршыка пацямнеў ад сонца. Сурова праступалі на ім маршчыны. Быццам глыбокія і чорныя восеньскія барозны...

Над дахам узнялася чорнавалосая галава хлопца. Стоячы на апошняй перакладзіне лесвіцы, ён працягнуў майстру торбу з інструментам. Яны ўзяліся за ломікі і пачалі сашкрэбаць з даху і скідваць уніз стары кір.

Калі работа была закончана і яны спустыліся ўніз, стары адшпіліў нагрудную кішэню і дастаў рублёўку:

- Бяры...
- Ды ёсць у мяне!
- Бяры!

Заціснуўшы ў жмені грошы, хлопец пабег. Стары задаволена паглядзеў яму ўслед, а потым сеў у цяньку пад сцяной і закурываў.

Збоку здавалася, быццам сядзіць ён і сочыць за людзьмі, што праходзяць міма, за аўтамашынамі. Але не, яго, сямідзесяцігадовага чалавека, не цікавіла ўся гэта шумлівая мітусня навокал. Ён глядзеў міма людзей і машын так, нібы хацеў убачыць нешта ў другім канцы вуліцы. Ды не, нічога не хацеў убачыць. Ён проста глядзеў.

...З-за вугла выскачыў хлопец з кульком падпахай. У руцэ ён трымаў газету.

- Сённяшняя? — спытаў стары.
- Так. Але нічога ў свеце асаблівага не здарылася. Хочаш?

Стары, не выпуснаючы з рота піпкі, павольна зашамцаў газетай, а хлопец, дастаўшы з кулька пук вязыры, кінуў на хад «Пайду памыю!» і знік у варотах дома.

Калі ён вярнуўся, стары ўжо разгарнуў газету і паклаў на ёй хлеб, наўбасу, сыр, паставіў пару бутэлек піва. Потым дастаў нож з касцянымі, пацямнелымі ад часу тронкамі і пачаў наразаць каўбасу.

— Які да сямі закончым? — нечакана спытаў хлопец.

— Работу? Відаць, закончым, — стары паглядзеў на хлопца. «Да сямі... Маладосці!» Калісьці і ён прыставаў з такім жа пытаннем да свайго майстра. Мно-

га з таго часу прайшло, а як быццам учора гэта было...

Падсілкаваўшыся, яны згарнулі газету з астаткамі ежы і пачалі раскладваць агонь пад вялікім закашчелым чанам, які прывезлі напярэдадні.

...Лічы, паўвека ўжо чан гэты, нібы кацёл з пекла, са смалой, што заўсёды булькала ў ім, не разлучаецца са старым. Колькі год ён, як зараз яго вучань, закасаўшы рукавы, мяшаў кір, адчуваючы, як ён размягчаецца, паддаецца сіле яго рук.

У першы раз ён схіліўся над чанам яшчэ падлеткам, вучнем старога майстра, таксама Кары — радавое імя кіршыкаў. Якраз пяцьдзесят гадоў назад, у пятніцу, пачалі яны заліваць кірам дах гэтага дома. Пятніца — апошняя пятніца Наўраз-байрама.

Ільяс ЭФЕНДЗІЁЎ

Азербайджан

КІРШЫК І ЧЫРВОНАЯ КВЕТКА

Яны працавалі да ўсходу сонца. А потым прынеслі з суседняй хацінай свежыя чурэкі, матал, чайнік з добра завараным чаем.

Увечары Уста-Кара запрасіў яго да сябе ў госці. Каля варот дамоў гарэлі кастры. Праз агонь скакалі дзеці і крычалі ад захаплення.

Жонка старога майстра Гюлегу-Баджы прынесла плоў. Потым — чай у грушавідных шклянках з усходнімі прысмакамі.

Стары помніў усё да дробязей. Так, нібы гэта было учора, нібы жывыя і Уста-Кара і Гюлегу-Баджы...

Хлопец, наваліўшыся на доўгую металічную ручку лапаты, размяшваў кір. Кір цухрыўся, быццам густое цеста. Уздымаліся і ападалі тугія мускулы на загарэлых руках хлопца. Вялікія кроплі поту выступілі на яго твары.

Стары, седзячы непадалёку, смактаў піпку і адабральна глядзеў на хлопца: «Моцны род кіршыкаў!»

Нарэшце, выбіўшы піпку аб камень, ён крыкнуў:

— Хопіць! Няхай пакіпіць. А ты сядай, астынь.

Хлопец адставіў лапату, дастаў насоўку. Першы раз бачыў стары ў яго такую акуратную, выпрасаваную насаваю хустачку: (акрамя старой бабулі ў хлопца нікога не было).

Хлопец асцярожна, быццам праманнуўшы, выцер з твару пот.

- Пайду напюся, — сказаў ён.
- Ідзі, — дазволіў стары.
- Прынесці табе?
- Не хачу!

Хлопец ужо надроўваўся да варот, калі стары крыкнуў услед:

— Глядзі, многа не пі! Ці даўно балела горла?!

Сонца хілялася да гарызонту, а рабоце не відаць было канца. Хлопец, спяшаючыся, набіраў ведро за ведром, стары, стоячы на даху, падцягваў ведры наверх і разліваў кір густым роўным слоём.

Нарэшце, паглядзеўшы на вялікі кішэнь гадзіннік — да сямі засталася пятнаццаць хвілін — стары звесіўся ўніз і крыкнуў:

— Даволі! Астатняе заўтра закончым. І дадаў, нібы сам сабе: «Паясніца нешта разбалелася...»

Узрадаваны хлопец кінуў ведры:

- Ну, калі я не патрэбны больш...
- Ідзі, ідзі!
- Да заўтра!

Перакінуўшы пінжак плячо, хлопец заспяшаўся... А стары... Яму спяшацца было некуды. Павольна, каб не хіснуць лесвіцы, спусціўся ён уніз, падняў ведро, што кінуў хлопец, акнуў у гарачы кір. Потым зноў падняўся на дах, падцягнуў ведро...

Калі работа была скончана — а стары абцяў скончыць яе сёння і не мог парушыць слова — ужо сцімнела. Майстар павольна спусціўся на набіржаную і сеў на лавачку ля самай вады. Каля яе раслі кусты александра.

Ён любіў гэтыя гадзіны пасля работы, любіў гэтую лавачку, любіў мора!

На набіржанай гуляла многа людзей. Каля старога праходзілі маладыя пары. Але стары не глядзеў у іх бок. Ён любавалася морам, мільгаценнем палосак свету, што працягнуліся ад берагу...

...На другі дзень яны залівалі дах суседняга дома. Зноў стары працаваў уверсе, а хлопец — унізе. Ужо ў канцы работы, калі стары звесіўся ўніз, каб падцягнуць ведро, ён убачыў дзяўчыну, якая стаяла непадалёку ад хлопца. Яна была ў рабочым камбінезоне. Яркая чырвоная стужка сцягвала падстрыжаныя кароткія валасы. Відаць, яна толькі-толькі памылася: валасы былі яшчэ мокрыя. Яна стаяла і глядзела на хлопца, а той паспешліва зачэрпваў ведром кір і кожны раз трошкі выплэскаваў на зямлю.

Стары падумаў: відаць, прахожая, — ці мала зацікаўленых спыняюцца паглядзець на іх.

Але калі работа была закончана, і ён спустыўся ўніз, хлопец кінуў на дзяўчыну, якая ўсё яшчэ стаяла побач:

— Пазнаёмся, майстар...

Дзяўчына падышла да майстра, пазіраючы на яго з-пад ілба. Потым нечакана ўсміхнулася. У яе былі вельмі белыя зубы і чырвоная стужка палымнела на смаліста-чорных вільготных яшчэ валасах...

Стары асцярожна паціснуў ёй руку, потым дастаў піпку і, прачышчаючы яе, спытаў:

— Працуеш?

— Яна будзе новую кінастудыю, — адказаў хлопец замест яе. — Вось, адразу пасля работы...

Дзяўчына маўкліва пазірала на старога, нібы чакала, што ён спытае ў яе яшчэ. Але стары больш нічога не спытаў. Тады хлопец перакінуў пінжак цераз плячо.

— Ну, калі я больш не патрэбны...

— Ідзі, ідзіце, — дазволіў стары.

Хлопец на хвіліну затрымаўся, потым павярнуўся і яны пайшлі.

— Рашыд! — нечакана паклікаў яго стары.

Калі той падышоў да яго зноў, стары сунуў яму ў руку тры рублі.

— Што, ужо атрымаў за работу? — здзівіўся юнак.

— Не, але...

— Дзякуй! — і хлопец кінуўся дагнаць дзяўчыну.

...З таго дня яна пачала прыходзіць кожны вечар. Убачыўшы яе, хлопец пачынаў спяшацца, і кір, што налівалі ў ведры, выліваўся на зямлю. А потым хлопец

ДЗВЕРЫ яго майстэрні былі адчынены. Адтуль даносіліся галасы. Ён сядзеў, падпершы рукой галаву, у другой руцэ дымілася цыгарэта...

— За два апошнія гады я напісаў каля пяцьдзесяці работ. — Сатар Бухлул-задэ ўстаў і пачаў па-варочваць прыстаўленыя да сцяны карціны. Майстэрня напэўнялася колерамі, святлом, хмарамі, дрэвамі, гарамі. Нібыта усё было жывым, усё дыхала. «Мардакянскія карціны», «Пяскі Нарддараана», «Скалы Бузоўны», «Піршагі», «Блакітныя скалы», «Шахнабад», «Кяпаз».

У Сатары Бухлул-задэ свае адносіны да прыроды, на першы погляд супярэчлівыя. Цяжка ўявіць Апшэрон без сонца, залатога пяску, яснага, на ўсю шыр неба. Гэта

Іса ІСМАІЛ-ЗАДЭ

Азербайджан

АДЧУЦЬ ІМГНЕННЕ...

ўяўленне ўстанавілася ў нас дастаткова трывала. Але пэндзаль Бухлул-задэ паказвае іншы Апшэрон. Фантазія мастака настолькі моцная, што можа перадаваць залатыя пяскі на блакітным фоне, надаваць бузоўнінскім скалам вогненны колер; тут усё залежыць не столькі ад фактуры, колькі ад «спыненага» імгнення, ад таго, з якога пункту глядзеў мастак. Можна таму, ва ўсіх пейзажах Бухлул-задэ, мы бачым жывое, эмацыянальнае адлюстраванне фантастычнага, паўрэальнага стану. Элементы «фантастычнага рэалізму» адчуваюцца ў кожным штрыху мастака. Здалёк здаецца, што ў яго

карцінах ты бачыш пейзажы Апшэрона, падгледжаныя за марывам, міражом. Але адна жывая дэталі, штрых (напрыклад, смакоўніца ў карціне «Піршагі») гаворыць пра многае.

У карціне «Шахнабад» для таго, каб падкрэсліць адчуванне зылага на фоне велічных гор на пярэднім плане — ледзь бачныя сілуэты коннікаў. Пейзаж «Шэмаха» здалёк напамінае келагай — малюнічую жаночую хустку, якая прыйшла да нас з далёкіх часоў.

— Я нічога не планую загадзя, — гаворыць Бухлул-задэ. — Бывае, тое, чаго я хацеў дабіцца не атрымалася. Атрымалася не так,

як я адчуваў. Тады я пачынаў працаваць спачатку. Часам знойдзены аднойчы матыў нашы ў памяці гадзі.

Дзіўна, мастак з такой складанай творчай лабараторыяй можа адначасова працаваць над некалькімі карцінамі. Але пры адной умове: тэмы павінны быць вельмі адаленымі. Так створаны «Пяскі Більгя», «Шэмаха», «Вясна ў Кубе».

— Спачатку яны мне спадабаліся. Напэўна, таму, што я яшчэ жыў імі. Праз некалькі дзён рашыўся, паглядзеў іх зноў. Зусім не спадабаліся! Я адразу павярнуў карціны да сцяны...

У той дзень сустрэўся са знаёмым. Пытаецца: што з табой здарылася?.. Як растлумачыць?..

...Партрэт мудрага, журботнага старога на фоне гнуткіх галінак вярбы. Ён апусціў галаву, заплюшчыў задумненыя вочы, склаў рукі на грудзях. Ні гарога, ні дрэва мы не бачым выразна, поўнасцю. Галінкі паралельнымі лініямі цяг-

КАХАНАЙ

Калі табе балюча, адзінока,
Адай мне боль,
тугу сваю не сні.
Пайду я ў дні суровыя далёка,
Хай падростаюць радасныя дні.
Адай мне сум, нібы слязінкі лёду.
У руках маіх успыхне з іх агонь.

Тады бяры ашчадна і лагодна
Апаленую бедамі далонь.
А пройдзе боль,
трывога ў пыл сатрэцца
І збоку недзе праслізне, як цень.
Няхай на белых крылах узаўецца,
Са мной пражыты, самы першы, дзень.
Пакліч мяне ва ўсе свае напасці,
Мы разам прыйдзем ў радасныя дні.
Дзе ў горне будняў два маленькіх
шчасці
Вялікім сонцам стануць на агні.

Пераклала В. НОВІК.

браў свой пінжак, і яны адыходзілі разам.
Стары не прыставаў да іх з пытаннямі:
«Трэба будзе — самі скажучы». Але з та-
го часу, як з'явілася дзяўчына з чырвонай
стужкай, ён пачаў марыць, як згуляе вя-
селле для маладых, як дасць нашчадку,
калі гэта будзе хлопчык, гучнае імя Кара.
Перад вачыма старога з усёй яснасцю ажы-
ваў кожны дзень будучай сям'і маладога
кіршыка... Колькі разоў ён пералічваў гро-
шы, што агрымае, калі яны абновяць
дахі ўсіх у квартале дамоў, колькі ра-
зоў разважаў, якія рэчы патрэбны для ма-
ладых.

Але аднойчы — гэта было ў нядзелю —
здарылася нешта зусім нечаканае.

Стары толькі што вярнуўся з лазні ў
свой адзінокі пакойчык, заварыў чай.

І тут у дзверы пастукалі. Гэта мог быць
толькі вучань, які раней амаль праз дзень
забываў да старога. Але цяпер хлопец быў
не адзін. І ўсёроўна — стары ўзрадаваўся
як ніколі.

— Садзіцеся, садзіцеся, — ён замітусіў-
ся. — Сякотна тут, і пачаў адкрываць
адзінае вакно.

Госці па-святочнаму прыбраліся. Хло-
пец надзеў беласнежную кашулю, паверх
яе завязаў блакітны галыштук. На руцэ
дзяўчыны пабліскаваў маленькі залаты га-
дзіннік.

Стары раптам адчуў, што хлопец не та-
кі, як заўсёды — беспечны і вясёлы, што
ён нечым засмучоны.

Замест радасці старога апанавалі незра-
зумелы смутак.

— Добрае сёння надвор'е, — нечакана
ўсміхнуўся стары.

Хлопец уважліва паглядзеў на яго. Ён
ніколі не чуў ад майстра такіх слоў, не
бачыў на яго твары такой бяздумнай
усмешкі.

Стары ўстаў, паспешліва прайшоў на
кухню і на старадаўнім, у кветках, падносе
прынёс тры шклянкі чаю.

— Дарэмна турбуецца, майстар, —
сказаў хлопец. — Дзяўчына прынесла б...

— Турботы! Ды божа, якія турботы... —
стары адвёў вочы ўбок. — Вы пасядзіце
тут, я зараз.

Хлопец затрымаў яго.

— Майстар, мы ўжо паабедалі. Не тур-
буйся. Можна, ты сам галодны?

Стары матнуў галавой: «Не».

— Тады сядай, справа ёсць.

Першы раз за ўсе гады хлопец бачыў
майстра мітуслівым, разгубленым.

Памаўчалі. Не вытрымаўшы гэтага маў-
чання, стары падсунуў бліжэй паднос.

— Піце, калі так. Чай астыў.

Ніколі ў голасе старога хлопец не чуў
столькі смутку і пяшчоты.

Хлопец сханіў сваю шклянку і ў два
глыткі асушыў яе. Стары працягнуў ужо
руку за пустой шклянкай, але хлопец хутка
сказаў:

— Не, я не буду...

Стары сумна паглядзеў на хлопца.

— Сёння раіцца, — сказаў ён, — пры-
ходзілі яшчэ двое з крэпасці. Я сказаў,
што работы ў нас вельмі многа і толькі
пасля пятнаццатага...

Хлопец паглядзеў на дзяўчыну. Зноў па-
маўчалі. Нарэшце хлопец рэзка ўзяў га-
лаву:

— Майстар, заўтра я не прыйду...

— Куды не прыйдзеш? — даўкім го-
ласам запытаў стары.

— Кір заліваць.

— Чаму?

— Пайду вучыцца...

— Куды? — стары рабіў выгляд, што
не разумее.

— У дарожны тэхнікум.

Стары памаўчаў хвіліну-другую.

— А не цяжка будзе?

Хлопец зразумеў, што майстар меў на
ўвазе.

— Не, нічога, пражывем...

— Я буду працаваць, а ён няхай вучы-
ца, — нечакана гучна ўступіла ў размову
дзяўчына. — Разумеецца...

Яна памаўчала, падбіраючы словы.

— ...Разумеецца, цяпер кіршыкаў усё
мешае. Цяпер у новых дамах і дах нават
кірам не заліваюць.

— Так, сапраўды... Больш не заліва-
юць, — падумаў стары. — У новых дамах
не заліваюць...

Гэтак жа бязлітасна гучна дзяўчына
працягвала:

— Вы на сябе не глядзіце. Рашыд вель-
мі малады. Ён павінен думаць аб будучым.

— Так... Вядома, — падумаў стары, —
павінен...

— Калі гаварыць шчыра, — аднекуль
здалёку даносіўся голас дзяўчыны, — вы
яму як бацька. Рашыд доўга не згаджаўся
развітацца з вамі...

Стары падняў галаву і неак паномаму
паглядзеў на дзяўчыну. Дзяўчыну, якую
ён прывык бачыць у цесным рабочым кам-
бінезоне, з чырвонай стужкай у смаліста-
чорных валасах. Яна была такой малень-
кай і такой моцнай.

Дзяўчына, узяўшы шклянку хлопца і
сваю (стары не піў чаю), пайшла на кух-
ню. Калі яна вярнулася, хлопец з палёгкай
уздыхнуў, падняўся. Стары ўстаў таксама.
Хвіліну яны стаялі і маўчалі. Потым, па
звычцы, хлопец сказаў:

— Ну, калі я больш не патрэбны...

— Ідзіце, ідзіце...

— Бывайце здаровы, майстар.

— Бывайце і вы здаровыя і шчаслівыя...

Яны ўжо падышлі да дзвярэй, як дзяў-
чына нечакана павярнулася, парывіста пад-
бегла да старога і пацалавала яго, устаў-
шы на дыбачкі.

Яны пайшлі. Дзверы на хвіліну прапус-
цілі ў пакой яркі сон святла. Потым за-
чыніліся, і ў пакой зноў згусціўся прывыч-
ны змрок.

Стары пастаяў ля парога, быццам успа-
мінаючы нешта добрае і важнае. Потым
падышоў да акна. Яны зніклі за паваро-
там...

Стары дастаў трубку. Ён быў як заўсё-
ды спакойны. Потым ён надзеў кепку і
выйшаў на вуліцу.

Ён ішоў роўным крокам, трымаючы кі-
рунак да знаёмага скверыка, дзе кожную
нядзелю збіраліся кіршыкі.

Сонца пазалаціла ўжо край неба, па-
бліскавалі размалёваныя цудоўным арна-
ментам будынкі акадэміі.

Ён ішоў і перабраў у памяці дамы,
якія на гэтым тыдні трэба было заліць
кірам. Ён ішоў і думаў аб жыцці, аб яго
простых і мудрых законах.

Пераклала на беларускую
Тацяна ШАМЯКІНА.

нуцца па шчоках старога, ствара-
ючы бачнасць слёз, выдатна ад-
люстраваныя ўвесь журботны
настрой карціны. Але за гэтым
смуткам — стойкасць Фізулі, ве-
ліч Фізулі, гордасць Фізулі.

Карціна, аб якой мы расказа-
ем, адна з чатырох, прысвечаных
мастаком Фізулі. У другой карці-
не «Вечар разлукі» Фізулі паказа-
ны ў больш напружаным псіхала-
гічным стане. У трэцяй — «Вар'я-
це», з вялікім майстэрствам на
фоне мясечнай ночы, могілак і
свечкі раскрыты лёс Меджунна,
яго трагедыя і хваляванне.

Гэтыя вобразы, дэталі, якія
прышлі з класічнай паэзіі, дадзены
ў арганічнай сувязі з агуль-
ным становішчам і настроем. Рас-
пята сілуэт Меджунна ў цёмнай
начы пакідае здзіўляючае ўра-
жанне.

Сатар, убацьшы, што я захоп-
лены, іранічна ўсміхнуўся:

— А вось мне яны не падабаюць.
І выстаўляць іх не хочацца.

Не думаю, каб Сатар какетні-
чаў. Ён настолькі таленавіты і
так многа ўмеў, што мае магчы-
масць і права быць да канца га-
трабавальным да сябе.

Часам ён спыняе работу на
палавіне і, не сказаўшы нікому
ні слова, едзе. Ці гэта заданне не-
надоўга адцягнуць увагу, пагля-
дзець на твор здалёк, як бы збо-
ку, а можа нанова ўбачыць нату-
ру, якую ён палюбіў. Яму знаёмы
кожны куток Азербайджана, ён лі-
таральна абышоў яго пешшу, але
ў гэтых паездках не дапытлівасць
турыста, а строгага, мажліва, не
заўсёды ўсведомляема мастаком
сістэма, і работа — упартая раба-
та думкі і пачуццяў.

— Калі вы працуеце? — спытаў
я, і ён здзіўлена паціснуў плячы-
ма.

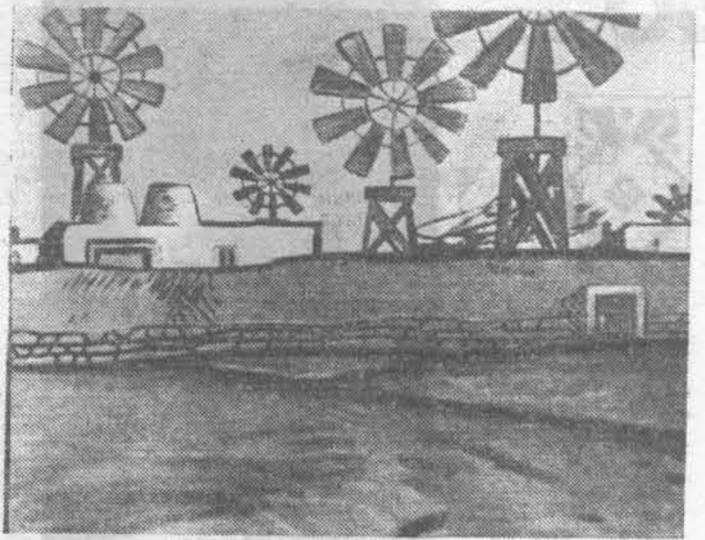
— Час тут не мае значэння. Ся-
бры вельмі скардзяцца на мяне. Не
заўсёды могуць знайсці. Сёння я
тут, а заўтра... Нядаўна пабываў у
Грузіі, у Тбілісі, у Гардабоні, хачу

паехаць у Кельбаджары. І над-
вор'е мне не перашкода, я столь-
кі працаваў пад спякотлівым
сонцам Апшэрона, пад праліў-
ным дажджом у Кубе...

У яго ўяўленні ўсё звязана з
імгненнем. Яму здаецца часам,
што хоць і працаваў цэлыя дні,
але не змог злавіць патрэбнае
імгненне, не змог адчуць стан на-
туры. Ён не любіць заставацца і
звычайнасці ў прыродзе. Ён мо-
жа з захапленнем расказаць пра
абуджэнне зямлі, аб тым, што на-
ват яна дыхае, як жывы чалавек.

У яго ўяўленні гэта абуджэнне па-
крысе, непрыкметна падыходзіць
да кульмінацыі, і, не адчуўшы гэ-
тай «кропкі», цяжка мастаку што-
небудзь зрабіць.

— Вы бачылі, як восень па-
вольна асядае на дрэвы? У маіх
ваках звычайныя прадметы раптам
ператвараюцца ў гатовую дэталі,
у матэрыял. І ўсё, чаго я дасягнуў,
вынік таго, што крыху адчуваю
такія вось імгненні.

Народны мастак СССР Таір САЛАХАУ. Апшэронскі матыў.

Народны мастак Арм. ССР С. МУРАДЖАН. Саджанцы.

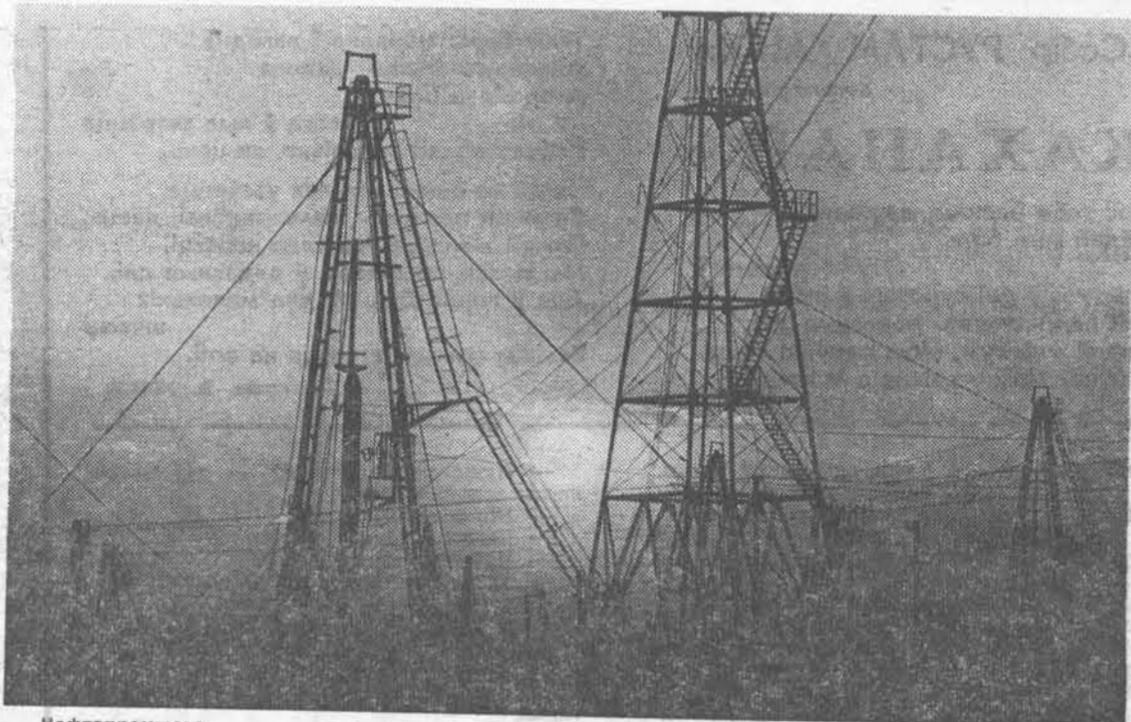
Народны мастак СССР Я. НІКАГАЛДЗЕ. Саламея.

Народны мастак Груз. ССР Р. СТУРУА. Перамога.

Патрыярх зямлі.

Нафтапрамысел.

Яўген КАРШУКОЎ

КАўКАЗСКІЯ ЗАМАЛЁЎКІ

Гэтым летам мне давялося наведаць закаўказскія рэспублікі: Азербайджан, Арменію, Грузію. І хочацца падзяліцца іражаннямі аб сустрэчах, расказаць аб добрых знаёмых і сябрах.

«ПАРТЫЗАНУ БАБАШУ»

Я НЕ ПАМЯТАУ дакладна, у які зборнік увайшоў гэты верш Самеда Вургуна... Ведаў толькі, што напісаны і апублікаваны ён у 1942 годзе, а называецца — «Партызану Бабашу». Чытаўся верш з вялікім хваляваннем, бо кожны радок у ім быў прасякнуты вялікім пачуццём братэрскай дружбы народаў, у кожным радку адчувалася гарачае і шчодрое сэрца паэта. І яшчэ таму, што ў ім гаварылася аб «Беларусі-сястры», аб мужным сыне азербайджанскай зямлі Бабашу Дадашаву, які змагаўся супраць акупантаў на нашай зямлі.

Ты партызан — перадаюць, снягі прыстанак
вам даюць, дыханнем спёнай гэты снег ты растапіў —
перадаюць, Ты Беларусь-сястру спаткаў, каб ёй
дапамагчы спаткаў: О, хай ёй шчасце прынясе Усхода братняя руна!

Пра гэты верш я думаю ў Баку ўвесь час. Вельмі хацелася знайсці героя — убачыць, пагутарыць... І калегі з азербайджанскай літаратурнай газеты «Эдэбійят ве інджэсет» адразу ж дапамаглі. Выявілася, што мой герой — інспектар аддзела начной міліцыі горада.

— Пазваніце на работу — вось вам нумар, ля пад'езда чакае машына, сядайце, едзьце і размаўляйце з ім колькі вам захацаецца, — зычліва ўсміхаючыся, сказаў галоўны рэдактар газеты Юсіф Азім-задэ. — Дарэчы, кампанію вам складзе наш загадчык аддзела Сабір...

Сабір — невысокі, але з добрай спартовай фігурай хлопец — тут жа энергічна набраў тэлефонны нумар, пагаварыў мінуту-другую і расчаравана ўздыхнуў:

— Не шанце. У адпачынку Дадашаў Паехаў на Украіну. Кажуць — да сваіх баявых сяброў...

— А раптам вярнуўся ўжо? — перабіў Азім-задэ. — Не губляйце надзеі, на ўсякі выпадак наведайце яго дома.

Праз якіх наўгадзіны, праехаўшы старыя нафтавыя промыслы, баніскія ўскраіны, мы трапілі ў новы гарадскі пасёлак... Шматпавярховыя дамы, як грыбы выспалі на пустыню. Нават з вопытным правадніком Сабірам мы дастаткова паблыталі, пакуль

знайшлі патрэбную вуліцу. Але ўсё добрае, што добра канчаецца: гаспадар усё-такі быў дома! Ён выйшаў нам насустрач з ванны, невысокі, грузнаваты, з ручніком на магутнай шыі, можа крышачку стомлены, але вясёлы і ажыўлены.

— Значыць, з Беларусі? Бываў, бываў я ў вас... Колькі гадоў мінула, але і цяпер памятаю беларускіх партызан — мужных, смелых людзей! Вось Кузняцоў... Мой сябра, гамяльчанін. На жаль, загінуў у Карпатах... А які быў цудоўны хлопец!

І ўжо няма канца ўспамінам, і сумным, і радасным. З нетаропкага расказа я даведваюся, як Дадашаў 18-гадовым юнаком стаў партызанам-каўпакаўцам: студэнт, добраахвотнік; курсы радыстаў у Маскве і неўзабаве — глыбокі варожы тыл... Колькі было пройдзена дарог, колькі засталася памятных на ўсё жыццё, дарагіх сэрцу месцаў на Украіне, у Беларусі. Рэйды, смелыя, нечаканыя для фашыстаў аперацыі-вылазкі...

...Гэта было недзе недалёка ад Чарнігава. Партызаны моцна пашкумталі акупантаў. Захапілі склад зброі. Як заўсёды, пасля паяхонавай аперацыі ў Бабаша быў прыўзняты настрой. Ён ляжаў пад сасной і задумена пазіраў угору — на блакітныя асколкі неба... Успамінаў дом, маці, яе поўныя пяшчоты і трывогі наказы... І раптам:

— Тэрмінова ў штаб!

Прыбег у штаб. Разам з ім — яшчэ двое партызан. Сам Каўпак коротка растлумачыў задачу: трэба выратаваць жыхароў недалёкай вёскі, якіх фашысты рыхтуюцца расстраляць за сувязь з партызанамі... Пад выгладом сляня (везлі дровы) Бабаш і яго таварышы дабраліся да вёскі. Схаваліся на глухім задворку. Выявілася, што карнікі сагналі ўсіх жыхароў у школьны двор, але вырашылі да расправы «падсілкавацца» ў староасты-здрадніка... І — адгулялі! Трое смельчакоў знялі вартавых, закідалі дом староасты гранатамі, а тых, хто ўцялеў, скасілі з аўтаматаў. Вызвалілі жыхароў, захапілі дакументы і ў той жа дзень вярнуліся на стаянку брыгады. Усіх траіх Каўпак прадставіў да ўзнагароды. У хлопец з шырванскай вёскі ўпершыню атрымаў ордэн Айчынай вайны першай ступені. Потым былі і другія ўзнагароды, іншыя аперацыі.

— Ну, а калі ж вы даведаліся аб вершы Самеда Вургуна? — пытаюся я.

— Пераслалі сябры газету «Камуніст»... А ў ёй і былі гэтыя дарагія для мяне словы паэта.

— Вы сустракаліся з Самедам Вургуном?

— А як жа, была сустрэча... У час вайны. Мяне тады накіравалі на кароткатэрміновыя курсы ў Маскву. Вось там і сустрэліся... На вуліцы. Разумееш, ніколі не думаў, што гэтак атрымаецца. Ідем са сваім сябрам Кузняцовым і раптам чуюм каля гасцініцы «Масква» — размаўляюць на азербайджанскай мове... Ды я б любога земляка распалаваў, як бацьку роднага... А тут паіраю — вачам не веру: Самед Вургуна... На ўсё вуліцу крыгчы: «Таварыш Самед Вургуна!» Той, другі, што быў з ім, пайшоў, а ён — стаць, чакае мяне. Падбег, тлумачу, хто я і адкуль, хвалюся, вялома. А Самед Вургуна абняў мяне і кажа: «Вось дыя сустрэча, зямляк! Жывы герой майго верша... Але ты герой не толькі верша, усёй Радзімы, і дастойны самых лепшых песняў». Вось як было...

Бабаш Дадашаў задумваецца, пазірае перад сабой, нібы зноўку перажывае сустрэчу з паэтам. А мне хочацца хутчэй пачуць працяг расказа. Я прыспешваю: што далей?

— А потым жа мы былі з Кузняцовым у гасцяў у Самеда Вургуна ў гасцініцы «Масква» і пазнаёміліся з яго сябрам, паэтам Паўлам Антакольскім. У той жа дзень Самед Вургуна выступаў у нас са сваімі вершамі перад курсантамі... Потым на памяць падарыў нам па футравай шапцы, а Каўпаку прасіў перадаць шарсцяны шалік і вершы «Партызанам Украіны». Сідар Арцёма-

віч быў вельмі задаволены і ўсё марыў сустрацца з паэтам.

Я не ўтрымліваюся, каб не спытаць: — На Украіне вы часта бываеце, а калі да нас, у Беларусь, зазірнеце?

— У наступным годзе — абавязкова прыеду... Павінен. На дружбу з беларусамі, як бачыце, яшчэ Самед Вургуна мяне блаславіў... Вялікі быў чалавек! Сапраўдны чалавек!

«ЕРЭВАН У МАІМ СЭРЦЫ»

У РАПТУ... Адна з самых старажытных краін на сярэднім усходзе. Клінапіс на базальтавым камені расказвае аб вельмі цікавай старонцы ў гісторыі Арменіі... Цар Аргішці сын Менуа... Той, які пакінуў звесткі на камені, як узнік Ерэван: «...Зямля была пустыняй, магутную справу я на ёй здзейсніў...»

Не, гэта не помнікі даўніны, а можа не столькі яны хвалявалі мяне, калі я ўпершыню, нягледзячы на амаль 40-градусную спекуту, хадзіў па вуліцах Ерэвана, стаўлі цудоўнай гасцініцы «Арменія» на плошчы імя Леніна...

Горад паказаўся мне вельмі маладым, нейкім новым, нібы народжаным казкай. Было амаль не пакінула слядоў на яго абліччы, калі не лічыць старажытных руін, ды некалькіх храмаў і мастоў. Мяне радавалі ружова-каменныя будынкі з туфа — вельмі трывалага, даўгавечнага, прыгожага каменя... З таго самага туфа, з якога будавалі тут яшчэ продкі армян. Гэты ружовы, нібы асветлены пяшчотным ранішнім сонцам, працяты яркімі ружова-заляцістымі промямі, горад выглядаў свежа, вясела, жыццядарсна. І прыйшлі на памяць радкі з верша Сільвы Капуціян, у якіх гаворыцца, што «каменне гісторыі» было чорным, як «чорны лёс» шматпакутнага армянскага народа. А сёння —

Будынак колеры вясновыя
Пад весні колер нашых дзён.

Усяго за апошняе паўстагоддзе стаў Ерэван горадам-цудам. Такім, якім не зрабілі яго і 27 стагоддзяў...

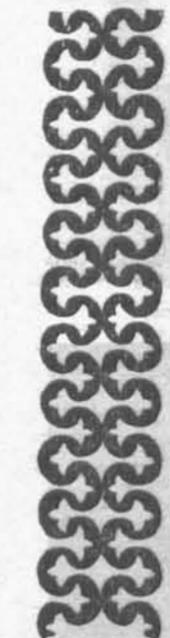
Да гасцініцы пад'язджалі машыны, ля параднага ўваходу тоўпіліся тыя, для каго цудоўны камфортабельны будынак стаў на некалькі дзён домам. Былі тут і госці з далёкіх краін... Незвычайныя госці. Людзі, што вярнуліся, прыехалі пакланіцца роднай зямлі. І ў гэтых турыстах не цяжка было пазнаць армян. Іх прагныя позіркы, усхваляваныя галасы выдалі незвычайную зацікаўленасць усім, што было наўкола — выдатным архітэктурным ансамблем плошчы імя правядыра.

Маю ўвагу прыцягнуў малады, крышку сутулы армянін у вішнёвай тэнісцы — турыст. На яго задумненым твары чыталася радасць — радасць нечаканага адкрыцця... Але гэта пачуццё было не такім, як маё, савецкага чалавека, які прывык да велічных здзяйсненняў у сваёй краіне, а намнога глыбейшым і больш складаным. І думаю, напэўна, ён не толькі аб прыгажосціх сталіцы, а яшчэ аб тым, як яго землякі змаглі так многа зрабіць за кароткі час. Заўважыўшы мой пільны позірк, ён па-сяброўску мне ўсміхнуўся, я прачытаў на яго твары шчырую ўдзячнасць — нібы і сам меў дачыненне да таго, што зроблена ў Арменіі за гады Савецкай улады...

У той жа дзень журналісткая сцэжка прывяла мяне ў Камітэт па культурных сувязях з армянамі за рубяжом: супрацоўнік камітэта Марцірос Сяргеевіч Мелкуніян абяцаў пазнаёміць з адным турыстам-армянінам з Уругвая... Якое ж было маё здзіўленне, калі ў яго кабінце я убачыў... свайго нядаўняга знаёмага.

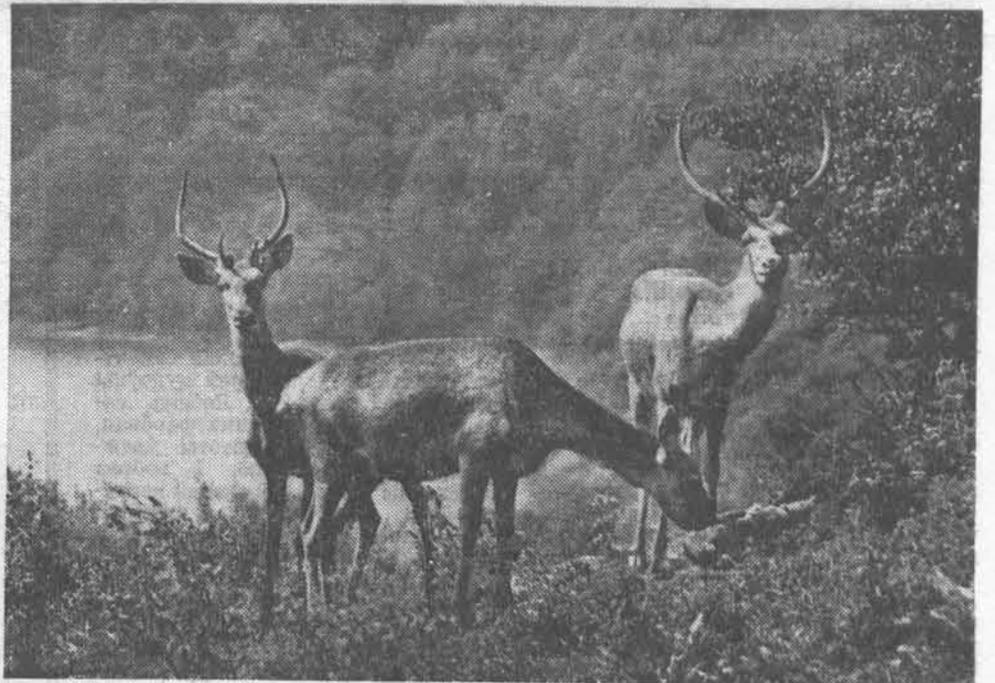
— Грант Ганемян, з Уругвая, — прадставіў яго Марцірос Сяргеевіч і, усміхаючыся, дадаў: — Хочаце ўзяць інтэрв'ю? Грант згодзен... А перакладчыкам буду я.

Наша гутарка прайшла, як кажуць, у

Заслужаная артыстка Аз. ССР балерына Галіна Шыраліева.

У Кіравабаднім запаведніку.

вельмі сардэчнай абстаноўцы. Мне цікавілі яго першыя ўражання, уражання чалавека, які ўпершыню ўбачыў краіну продкаў...

— Аб Савецкай Арменіі я многа чытаў. Чытаў і радаваўся поспехам Радзімы маіх продкаў. Але тое, што я ўбачыў сваімі вачыма, здзівіла мяне незвычайна. Эканамічнае становішча ў нас ва Уругваі цяжкае, рэдка ўбачыш твар чалавека з бесклапотнай усмешкай. А тут — ветлівыя, вясёлыя твары на кожным кроку. І ўсе, з кім не гутарыў, задаволены сваім жыццём, працай. Праўда, я яшчэ нідзе не быў акрамя сталіцы...

— Ну, а сама сталіца, як падабаецца вам гэты горад?

— Вы не ўяўляеце сабе, як сціснулася ад хвалявання маё сэрца, калі я з самалёта ўбачыў снежную вяршыню Арарата... А потым, калі прыземліўся, калі пачуў родную мову, я гатоў быў цалаваць кожны камень святога для кожнага армяніна горада. Я многа бачыў розных гарадоў свету, але Ерэван — казка. Ён у маім сэрцы... Пабудаваны з вялікім густам, з улікам нацыянальнай архітэктуры, гэты горад гаворыць не толькі пра дабрабыт народа. Як я разумею, і Ерэван і ўсе тое, чаго дасягнуў армянскі народ за апошнія гады — вынік братняй дапамогі ўсяго савецкага народа... Я рады за суайчыннікаў — мінула для іх доўгая чарга бед і выпрабаванняў. І вось цяпер армяне ўпэнена глядзяць у будучыню.

Мы не гаворым, не ўдакладняем, колькі пабудавана ў Арменіі заводаў, фабрык, колькі вышэйшых навучальных устаноў, тэатраў. Лічбы ў гэтыя мінулыя не патрэбны...

Вокны — адчыненыя. Надвясоркам спякота меншая. Вінаградная лаза заглядае праз вокны ў кабінет. Мае субседнікі шматзначна маўчаць. Кураць. Узрушана пазіраюць туды, дзе блішчыць снежная галава Арарата... І я беспамылкова здагадваюся, аб чым іх думкі ў гэтую мінуту — аб Радзіме...

ДОБРЫЯ ТУТ ЛЮДЗІ

АСФАЛЬТАВАНАЯ дарога ўецца між лясыстых гор, бяжыць на даліне... Крутыя пад'ёмы, павароты, спускі. Спяшаецца і рвецца ўперад паміж каменяў неспакойная Пшаўская Арагва. Той, каму не даводзілася бачыць каўказскай прыроды, наўрад ці ўявіць сабе гэтую непаўторную карціну, якая дастойна вершаў вялікага паэта...

Але ён жыў тут, папулярны і любімы ў Грузіі паэт Важа Пшавела. У Чаргалі, у гэтай маленькай хатцы на схіле гары ля прарыстай халоднай крынічкі, ён тварыў, пісаў свае бессмяротныя песні аб родным краі.

Сёння тут мнагалюдна... Людзі з самых далёкіх сялаў і гарадоў прыехалі на святкаванне штогадовага «Дня Пшавелы». Чытаюць вершы паэты — Іосіф Панешвілі. Надар Гурэшыдзе і іншыя, выступаюць са слоўам удзячнасці госці з далёкіх ад Чаргалі мясцін, плоць песні... І ўсе гавораць аб тым, як цаніў паэт у людзях сапраўдную дружбу, шчырае іх імкненне дапамагчы адзін аднаму ў бядзе.

Я прыгадаў гэта, калі ля самай ракі пад разгалістымі дрэвамі людзі сабраліся, каб па-старому звычайна адзначыць гэты дзень і кубкам віна, і напеўнай грузінскай песняй.

Побач са мной сядзелі работнік райкома партыі Эдуард Гарыбашвілі і маладая настаўніца з Душэці Зіна Хуцшвілі. Абодва добра гаварылі па-руску. Асабліва Зіна. Тлумачылі мне народныя грузінскія звычкі, многае расказвалі пра свой раён, жартавалі. Мне троху здзівіла, што ў грузінкі наша імя... Між іншым, кінуліся ў вочы і не малавядны славянскі твар, доўгая наса бялявых валасоў.

— Калі б не ведаў, што вы грузінка, сказаў бы — беларуска або украінка, — пажартаваў я.

— А вы амаль угадалі... Мая маці і ёсць украінка.

І я пачуў кароткі, але вельмі хвалюючы расказ аб лёсе Зінай маці...

Трапіла яна ў Грузію перад самай вайной — адпачывала ў піянерскім лагеры. А тут — вайна... Вярнуцца дамоў, на Чарнігаўшчыну, дзядзючка ўжо не магла: тэрыторыя была акупіравана ворагам. Дзядзючку прыгрэла адна грузінская сям'я ў Душэці. І яна не адчувала сябе чужой у гэтай сям'і. Клапаціліся аб ёй, выхоўвалі як сваіх дзяцей. Тут вырасла, тут выйшла замуж. Пасля вайны нікога не знайшла са сваіх — бацькі і браты загінулі.

— Вось мы і жывём у Душэці, — ціха закончыла расказ Зіна. Твар яе троху спахмурнеў, але неўзабаве зноў засвіціўся лагоднай усмешкай: — Добрыя тут людзі, дружныя... Я вельмі люблю гэты край, як і маміну радзіму.

Потым Зіна ўсхвалявана чытала вершы Важа Пшавелы... Радзіма паэта стала і яе радзімай. А зусім побач звінела горная Арагва. І словы песняра аб братэрстве прыгожа ўплыталіся ў гэтую меладычную музыку, спрадвечную песню ракі, над якой сінепа, пералівалася вясёлымі фарбамі чыстае каўказскае неба.

ДЗВЕ СУСТРЭЧЫ

...1963 год. Пачатак лета. Магутная Прыпяць гуляе сярэбранымі пругкімі хвалямі за кармой цеплахода. Цёплыя сустрэчныя вецер асвятляе твар.

Нажылыя людзі, абняўшыся, стаяць на палубе і спяваюць даваенныя песні. Яны кранаюць сэрца незвычайна: і таму, што добрыя, і таму, што ў мінулым заўсёды ёсць крышку суму. Але яшчэ і таму, што васьмь так задушэўна пеліся гэтымі людзьмі ў партызанскіх касцюках... А тут жа, на палубе, былі партызаны-каўпакаўцы: украінцы, рускія, беларусы, грузіны... Прыехалі наведваць месцы колішніх баёў.

Асабліва ажыўлена каля легендарнага Сідара Арцёмавіча Каўпака. Ён — у белай каўказскай бурцы, якую падарылі яму толькі што партызаны з Грузіі... З бацькоўскай любоўю пазірае на свайго лепшага камандзіра палка Героя Савецкага Саюза Давіда Бакрадзе. А той, высокі, двухметравага росту, плячысты асілак усміхаецца разгубленай, нават нейкай амаль дзіцячай пяшчотнай усмешкай: рухавы кінааператар з мясцовай тэлестудыі не спіць...

— Гэтал паездка ў Беларусь была цудоўнай, — гаворыць Давід Іосіфавіч. — Я яе ўсё ўспамінаю... Асабліва сардэчна нас сустракалі ў Арэвічах, Нароўлі. Людзі памятаюць...

Я сяджу ў кабінете ўпраўляючага трэста «Грузія-мрамур» Іосіфа Бакрадзе... Гэта — другая сустрэча, пасля прыпяцкай. А магчыма і трэцяя — я ж чытаў яго кнігі ўспамінаў пра партызанскія паходы. Толькі сёння гэты добразычлівы вясёлы тэлісец зацікавіў мяне іншым, сваймі мірнымі справамі... З якім натхненнем і веданнем ён расказваў аб здабычы мрамору ў Грузіі, з якім гонарам паказваў узоры мрамору, — чорнага, белага, жоўтага, шэрага, блакітнага, чырвонага... Здаецца тут сабраны ўсе колеры вясёлкі.

— 48 колераў у нас! Ёсць такія, якіх нідзе няма... За мяжой наш мрамур, ведаеце, як цэнніца? Ого, толькі давай... Быў я нядаўна ў Італіі...

Але я не столькі слухаю цікавыя ўспаміны аб Італіі, колькі ўзраюся ў натхнёны твар ужо сіватага Давіда Іосіфавіча. Калі б не сівізна — не паверыў бы, што гэты чалавек у такіх салідных гадах: столькі ў яго юнацкага заналу, сапраўднай захопленасці справай, энергіі.

Перад развітаннем ён зноў вяртаецца да мінулага.

Давід Іосіфавіч успамінае імёны знаёмых беларускіх партызан, перадае ім прывітанні — ажыўлены, узрушаны. А я думаю: васьмь такая дружба, загартаваная ў баях, замацаваная крывёю ў сумеснай барацьбе за Савецкую Радзіму — такая дружба на ўсё жыццё.

Геворг ЭМІН Арменія

МАІМ БЕЛАРУСКІМ СЯБРАМ

Пачуццё дружбы народаў, якое вякамі было марай усяго чалавецтва, а потым — пучыводнай зоркай, праграмай і запаведдзю нашага новага жыцця, зараз да таго ўвайшло ў наша жыццё і злілося з ім, што, існуючы, стала нябачным, як тое паветра, якім мы дышаем...

З кожным днём гэта паняцце ўсё больш і больш «спускаецца» з трыбун, лозунгаў і газетных палос і больш канкрэтным, падобна на здаровы кровазварот, які надае сілу кожнаму народу.

Калі, як гаворыцца ў вядомай прыказцы, «Розум добра, а два — лепш», дык што можна сказаць аб той збіральнай, адзінай мудрасці і таленце пятнаццаці народ-дэ-братаў, якія робяць моцнымі і неперажывымі кожнага з нас — няхай гэта будзе ў народнай гаспадарцы, навуцы або літаратуры.

Пяцідзесяцігадовае свята нашага братэрства для мяне асабіста яшчэ больш радаснае тым, што напярэдадні яго я з Дагестана атрымаў пераклад на аварскую мову маёй кнігі «Сем песень аб Арменіі» (проза), а з Беларусі — пераклад маёй кнігі вершаў «Песні Арменіі». Паўтарыць добрае слова — не грэх, і я хачу яшчэ раз сказаць аб тым, які вялікі гонар для мяне, што гэтую кнігу будуць чытаць на вельмі мілай і музычнай для нас, армян, беларускай мове і які я ўдзячны за гэта маім

беларускім сябрам, — пачынаючы ад складальніка і аўтара прадмовы кнігі Алеся Бачылы і паэтаў-перакладчыкаў Броўкі, Грачанікава, Гаўрука, Бялевіча, Няхая, Лойкі, Прыходзькі, Аўрамчыка, Семьжона, Грахоўскага, Жыкі, Шахаўца, Пестрака, Чэрні, Панчанкі, Сіпакова, да рэдактараў кнігі Чэрні і Сакалоўскага, мастака Касьмініна, мастацкага і тэхнічнага рэдактараў Прагіна і Федарук, карэктара Харко...

Калі да гэтага спісу дадаць і тых маіх беларускіх сяброў і пісьменнікаў, якія не мелі непасрэдных адносін да выдання маёй кнігі, але любяць наш народ і нашу краіну, і яшчэ дадаць наборшчыкаў кнігі, друкароў, нястомных кнігапрадаўцоў, а заадно і... чытачоў, дык, напэўна, збярацца ўвесь беларускі народ, якому я хачу сказаць слова майго сэрца, маю гарачую ўдзячнасць і яшчэ — душэўныя віншаванні да 50-годдзя нашага братэрства.

Хачу яшчэ дадаць, што наш народ адносіцца да Беларусі і беларускага народа вельмі цёпла і пяшчотна, і «Анталогія беларускай літаратуры» на армянскай мове з 1957 года стала адной з папулярных кніг у Арменіі...

Я вельмі рады, што ў свой час прыняў сціплы ўдзел у выданні гэтай «Анталогіі», і, спадзяюся, што яшчэ многа новых песень маіх беларускіх сяброў прагучаць на старажытнай мове Арменіі.

Дывановы намбінат у Кіравабадзе.

ГЛЫБОКІ, ПРАЊІКЛІВЫ ПОЗІРК

ПРА РАМАНЫ МІКОЛЫ ЛОБАНА
«НА ПАРОЗЕ БУДУЧЫНІ»
І «ГАРАДОК УСТРОЊ»

У КАБІНЕЦЕ сакратара райкома партыі размаўляюць двое. Або два адказныя партыйныя кіраўнікі, людзі добрасумленныя і адданія справе. Але як па-рознаму яны разумеюць сваю ролю ў жыцці, як па-рознаму бачаць людзей, з якімі даводзіцца працаваць!

Падаеі, апісаньня ў рамане Міколы Лобана «Гарадок Устроў», адбываюцца ў 30-х гадах. Для сакратара райкома партыі Мароза самае галоўнае — вывесці раён на ўсіх паказчыках у перадавыя; у тэрмін (а яшчэ дещо — раней тэрміна) выканаць усе планы, рашэнні, заданні, паставы, што прыходзіць у раён «зверху». І тут мы разумеем яго: абавязак... Вось толькі сродкі для гэтага... На думку Мароза, любыя сродкі апраўданы высокімі дзяржаўнымі мэтамі. Але старшыня калгаса Бадытчык, чалавек разумны, гаспадарлівы, ён высокая цэнніца давер арцельцаў і таму не можа бяздумна падпарадкавацца не заўсёды прадуманым загадам раённага начальства. Такі старшыня калгаса для Мароза — «нейкі непрыцэртны, неразмёрны, быццам не з таго механізма колца. Усё навокал круціцца, а ён адзін чапляе, упіраецца». Чалавек, вельмі прагны да пашаны, Мароз не церпіць ніякай нягоды, ніякай «непрыцэртасці» ў кіруемым ім механізме. Ён пачынае крыкам, строгімі адміністрацыйнымі мерамі «падганяць», «падстругваць» душу чалавечую. Калі ж высветліцца, што «падгонкай» такі характар, як у Бадытчыка, не зменіш, ён прымае катэгарычнае рашэнне — адно колца замяніць другім, інакш гаворачы, зняць Бадытчыка з пасады.

Такі «непрыцэртны» ярышты характар аказаўся і ў новага начальніка палітдзелу Устроўскай МТС Андрэя Шэмета. Ён адкрыта не прымае стыль кіраўніцтва сакратара райкома Мароза, і на гэтым узнімае адзін з галоўных канфліктаў рамана.

Раманы Міколы Лобана «На парозе будучыні» і «Гарадок Устроў» адлюстроўваюць падзеі бурлівага, складанага, часам супярэчлівага ў гісторыі нашай краіны. Гэта перыяд, які не аднойчы быў аб'ектам увагі нашых пісьменьнікаў. Але кожны новы захад у гэту тэму дазваляе раскрыць новыя аспекты ва ўзаемаадносіннях людзей, паказаць нейкія новыя адценні каларыты эпохі, грамадскай атмасферы часу.

Мікола Лобан не абыходзіць вострых сацыяльных канфліктаў, складаных псіхалагічных сітуацый, і менавіта гэта забяспечвае яго творам поспех у чытача.

Аўтар раману «На парозе будучыні» і «Гарадок Устроў» не толькі пісьменнік, але і вучоны-лінгвіст.

Гэта вельмі ўдалае спалучэнне інтарэсаў дае свой цудоўны плён: мова твораў М. Лобана сакавітая, вобразная, шматфарбная, багата сіналімічная. Эпітэты ўражваюць сваёй свежасцю. І вобраз паўстае не толькі ў зрокавай непаўторнасці, але часта і ў гукавой. Так, Мароз не проста закурыў, а «пачыркаў запалкай, папыхнаў», «Ходзікі недзе чэкаюць», — заўважае пісьменнік, і за гэтым «чэкаюць» паўстае адразу ўяўленне і зрокавае, і гукавое. У бяздарнага гаспадара, старшыні калгаса Журавінікі людзі выходзяць касіць «у свінны галасы», г. зн. вельмі позна, калі добрыя суседзі ўжо працаваліся.

Жыццёвая актуальнасць праблем, узятых у творах М. Лобана, майстэрства пісьменніка ў пабудове востра драматычнага канфлікту, у якім героі выяўляюць слабе, сваё светарозумненне, свой характар, умненне жывапісаць словам — усё гэта выклікае ў чытача сімпатыю да аўтара, цікавасць да кнігі пісьменніка.

Але разам з тым застаецца і пачуццё нейкай незадаволенасці. Характары ў Шэмета, Мароза, Гаварушкі, Журавінікі, Ляха — героі рамана «Гарадок Устроў» — на дзіва розныя, аднак яны якімі з'явіліся на першых старонках рамана, такімі праходзяць і праз увесь твор. І ў гэтым адчуваецца нешта ад зададзенасці, схематызму. Вось Андрэй Шэмет упершыню з'явіўся ва Устроў, зайшоў да сакратара райкома Мароза, яны яшчэ не знаёмы, ды і чытач не ведае, што гэта за людзі, чаго ад іх чакаць. А Шэмет, быццам яму ўсё наперад вядома, паводзіць сябе з сакратаром райкома пры самай першай сустрэчы насцяржана, недаверліва. Псіхалагічнай матывіроўкі ў гэтай сцэне яўна не хапае. Вось з такой псіхалагічнай неабгрунтаванасцю не аднойчы сустракаешся ў рамане. Мастацкім вобразам рамана часам бракуе духоўнай напоўненасці, псіхалагічнай глыбіні, рэфлектыўнасці ў самым добрым сэнсе гэтага слова, той рэфлектыўнасці, якая дапамагла б убацьчыць характар у развіцці, у фарміраванні, зрабіла б яго больш яркім і шматгранным.

І хочацца спадзявацца, што ў заключнай частцы трылогіі, над якой працуе празаік, талент яго праявіцца ўсебакова, зазьяе ўсімі гранямі.

Лідзія ГОЛУБЕВА,
кандыдат філалагічных навук.

Я ШЧЭ раннімі творамі Алесь Якімовіч звярнуў на сябе ўвагу, як пісьменнік самабытны, арыгінальны. Ён даволі ўдала выкарыстоўвае беларускі фальклор — быліну, казку, паданне. «Каваль-вярнідуб», напрыклад, стаў хрэстаматычным творам цэлага пакалення. Гэта гісторыя, наша спадчына.

Не будзем пералічваць усё, напісанае А. Якімовічам за многія гады яго літаратурнай дзейнасці. Возьмем апошнія творы нашага вядучага дзіцячага пісьменніка. Я маю на ўвазе «Адкуль ліха на свеце», «Канец сервітуту», «Кастусь Каліноўскі», якія сталі сапраўднай вяхой у творчасці аўтара і пашырылі наша ўяўленне аб яго магчымасцях і таленце. Гэтыя творы аб'ядноўвае не толькі сама тэма, час, цікава выпісаны побыт герояў, але і погляд пісьменніка на падзеі таго часу, маштабнасць і выключная праўдзівасць. Кнігі становяцца як бы летапісам пакалення, і ў гэтым вялікая іх каштоўнасць.

Падаеі адбываюцца ў аповесці «Канец сервітуту» ў невялікай вёсачцы Галынаўка. А колькі тыповага і цікавага там знойдзена! Колькі розных лёсаў паказана!

Гэтае ўменне — праз малае паказаць вялікае — даволі яскрава сведчыць аб сталасці майстэрства. Мы з замілаваннем і радасцю назіраем, як кволы і забытыя пастушок Пятрусь паступова, з году ў год, мужнее, набірае рэвалюцыйнай сілы, і недзе ў канцы кнігі вырастае да сакратара сельскага камітэта.

СВЕТ, ЯКІ ЗАЎЖДЫ З ТАБОЙ

ПРА КНІГІ АЛЕСЯ ЯКІМОВІЧА
«АДКУЛЬ ЛІХА НА СВЕЦЕ»,
«КАНЕЦ СЕРВІТУТУ»,
«КАСТУСЬ КАЛІНОЎСКІ»

Пятрусь — гэта прадстаўнік перадавага беларускага сялянства, барацьбіт, удзельнік вялікіх змен, які адбываліся на пачатку рэвалюцыйных часоў.

Тэма выбрана вяліка і адказная. Але, вядома, галоўнае ў кожным творы не тэма, хоць і яна мае істотнае значэнне, а тыя мастацкія сродкі, якімі тэма вырашана. Тут за прыкладамі, як гаворыцца, далёка хадзіць не трэба. Дастаткова разгарнуць любую старонку, каб пераканацца, што аўтар піша лакалічна, трапіна і маляўніча. Аповесць чытаецца ўсюды аднолькава цікава, яна хваляе, бо яна блізка нам па свайму духу. Здаецца, што пісьменнік расказвае пра цябе,

СЫНОЎНЯ СПОВЕДЗЬ

ПРА КНІГУ «ЖНІВО» Г. БУРАЎКІНА

С ЕНІЯШНЯЯ Беларуская паэзія надзвычай багатая на выяўленне творчых індывідуальнасцей. І ў гэтым узгодненым і суладным хоры вельмі добра чуецца пранікнёны голас Генадзя Бураўкіна.

У чым яго своеасаблівасць? У абвострана-паглыбленым адчуванні сучаснасці. Цяжка ўявіць, каб паэт узяўся за якую-небудзь гістарычную тэму. Ён піша толькі пра тое, што перажывае і ўсвядоміў асабіста. Нават вершы інтымнага і пейзажнага плана пад яго пяром набываюць падкрэслена публіцыстычнае гучанне. З жартаўлівай інтанацыяй ён і сонца гатоў папракнуць за тое, што яно свеціць капіталістам (верш «З сонцам»). Як вядома, такая пазіцыя даўно ўзаконена ў савецкай паэзіі Уладзімі-

рам Маякоўскім і можна толькі пахваліць аднаго з малодшых яго паслядоўнікаў за імкненне глядзець на рэчы маштабна. Іншая справа, наколькі арганічна гэта для творчай манеры самога Генадзя Бураўкіна.

Паглядзім канкрэтна. Есць тэмы, дзе зварот да Уладзіміра Маякоўскага проста непазбежны. Красамоўнае таму сведчанне — «Паэма расстання» Генадзя Бураўкіна, прысвечаная трагічнай смерці і пахаванню першапраходца космасу Юрыя Гагарына.

Можна па рознаму падыходзіць да ўвасаблення героя нашага часу. Ім можа быць і трактарыст, які цаной уласнага жыцця ратуе калгасны ўраджай, і малады воін, што без развагі кідаецца ў падымак з вогненнай стыхіяй, каб зберагчы народны набытак, запявала новых метадаў камуністычнай працы і нястомны геолог, дабытлівы вучоны і патрыёт, што на свае спіллыя сродкі выхваваў добры тузін дзяцей-сірот, абяздоленых вайной. Але ніхто не стане аспрэчваць, што гагарынскі подзвіг — гэта фо-

ЯРКАЯ ТВОРЧАЯ ІНДЫВІДУАЛЬНАСЦЬ

ПРА КНІГУ Р. БЯРОЗКІНА «ПОСТАЦІ»

бім у адносіннях да паэта або празаіка. Дарэчы, кожная з названых вышэй кніг магла б быць прадстаўлена ў якасці кандыдацкай дысертацыі...

Высокім прафесіяналізмам, майстэрствам крытычнага аналізу вызначаецца і кніга Р. Бярозкіна «Постаці» (выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1971 г.), адрэдагаваная на грамадскіх асновах лаўрэатам Ленінскай прэміі І. Мележам. Гэта зборнік артыкулаў пра беларускіх паэтаў — розных гістарычных эпох: «Роздум над «Песняй пра зубра» Міколы Гусоўскага, артыкулы пра Цётку, Максіма Багдановіча, Міхайлу Грамыку, Уладзіміра Хадзьку, Юлія Таўбіна, Аркадзя Куляшова, Аляксея Пысіна. Як бачым, сабраны артыкулы пра паэтаў розных стыляў, розных творчых магчымасцей. А кніжка ўсё ж атрымалася цэласная, яна адзначана адзінствам эстэтычных патрабаванняў аўтара, яго шырымі імкненням знайсці сваё непаўторнае ў творчым почырку кожнага паэта і паказаць гэта на прыкла-

дзе творчасці. У Р. Бярозкіна ёсць свой падыход да аналізу мастацкага матэрыялу, свая крытычная манера. У чым яна?

Па-першае, яго крытыка грунтуецца на строга навуковай марксісцкай аснове, мае моцную ўнутраную логіку разважанняў. Крытык умее паглядзець на канкрэтную з'яву нашага літаратурнага жыцця шырока, у кантэксце ўсесаюзнага і сусветнага. І крытэрыі ў яго ўсюды навуковыя, эстэтычныя. Ён нідзе не збіваецца на пераказ тэксту, а трымаецца заўсёды на той вышыні, якая патрабуе вялікай інтэлектуальнай энергіі, шырокіх ведаў, душэўнай актыўнасці.

Па-другое, ён ніколі не адрываецца ад грунту, ад канкрэтных фактаў і з'яў, выкладзеных у творы. У цэнтры ўвагі крытыка-даследчыка сама мастацкая фактура твора, яго жывая паэтычная ідэя. Ён ўмее па-свойму, вельмі тонка і кваліфікавана «прачы-

таць» паэтычны твор у непарыўнай сувязі яго формы і зместу, не зрушыўшы, не ўмярціўшы яго жывую душу. Пры такім аналітычным «чытанні» твор заўсёды праявляецца народным жыццём таго гістарычнага часу, аб якім ён напісаны.

Маючы на ўвазе прыярытэты адзінства інтэрнацыянальнага і нацыянальнага, Р. Бярозкін заклапочаны магчымасцямі памножыць нацыянальныя паэтычныя багацці, паказаць характэрна і непраходнае значэнне таго, што створана талентам беларускага народа, што ўносіцца ў скарбніцу сусветнай культуры.

Так, разгледзеўшы «Песню пра зубра», яе мастацкія вартасці, крытык заключае: «Сказаць, што Я. Семяжон выдатна пераклаў выдатны літаратурны помнік старажытнасці, значыць, сказаць вельмі мала. — Семяжон вярнуў вялікаму твору яго ўласную — беларускую — прыроду, арганічную плоць і кроў ягонага замыслу і выканання, яго стыхію і ўлонне, яго водар, гучанне, фарбы, адценні».

Нямала ўжо напісана ў нас пра творчасць Цёткі. Але ў прачытанні Р. Бярозкіна яна паўстала перад намі жывой і цэльнай натурай; па-новаму, больш поўна і докрана разгледжаны яе грамадска-літаратурная дзейнасць.

Р. Бярозкін адкрыў сучаснаму чытачу паэта Міхайлу Грамыку. Гэта імя пачалі ўпамінаць нядаўна, ды і то часцей як аўтара толькі «Гвалту над формай». Аказваецца, многія творы

пра тваё далёкае, але такое блізкае жыццё, пра тваё гора і тваю радасць.

Нельга, скажам, без хвалявання чытаць тва старонкі, дзе расказваецца, як Пятрусь з дзедам купілі ў цыгана коніка, які аказаўся... сляпым! Гэтае адкрыццё звалілася на іх бедныя галовы, як гром сярод яснага неба. Што ж рабіць? Грошы аддалі, а набылі калеку, яго ж самога трэба вадзіць...

Беднаму заўсёды не шанце. Але ж і тут свеціць надзея: сляпога каня не запішучь у вайсковы абоз! Ды, вядома, што бяда ніколі не ходзіць адна...

За суровай, цяжкай зімою надыйшла галодная вясна. Петрусь дзед памёр, адзіная ўпеха — сляпы конік — прапаў. Жыццё далей стала проста немагчыма...

І былі «настаўнік», грамадзей з трыма класамі. Ідзе ў багаты зацэнак пастушом ла Віндука. Тут адбываецца нейкі надлом у душы героя. спад.

Але ж і ў Піцеры першая рэвалюцыйная ўспышка тым часам як бы патухла на пэўны перыяд. Такая паралель заканамерная, яна патрэбна мастаку для настраёвасці, для агульнай карціны, цэлага палатна. Пасля, калі рэвалюцыйны гром скалае ўстоі самадзяржаў, абудзіць і падніме на барацьбу сялянскія масы — зноў акрыяе Пятрусь, небывала вырасце. І яго, сведку і ўдзельніка, не абыдучь увагай: пасля раздзелу панскага маёнтка Пятрусь едзе дамоў на кані...

кус, у якім сканцэнтравана наша гераічнае сёння і аптымістычная будучыня. Гагарын у Бураўкіна — гэта калгаснік і рабочы, прафесійны воін і малады вучоны адначасова. І перш за ўсё — сціплы і родны чалавек нечуванай адвагі, які асмеліўся ступіць за парог нязведанага, адкрыўшы тым самым шлях для ўсяго чалавецтва. Трэба мець сапраўдную смеласць, каб абраць яго героем свайго твора. І Генадзь Бураўкін не пабавіўся творчай і грамадзянскай адказнасці, добра разумеючы, што

...будзе ён (Гагарын—С. Г.), пад рэантгенам нібы, пад чыстым паглядам нашых патомцаў— і лускою асыплюцца патухлыя німбы, і незаўважаныя зоры заміцяць папацёмку, і Рэвалюцыя ў ім будзе біцца, як сэрца. Будзем кропелькамі крыві ў ім пульсаваць мы самі. І навікі думка ленынская застаецца. І ўсмешка гагарынская— тансама.

Збліжэнне глыбокае і заканамернае. Рэвалюцыя працягваецца. Заўважым мімаходзь, што да гагарынскага вобраза будучы звяртацца не толькі нашы сучаснікі і

яго варты сур'ёзнага і больш уважлівага вывучэння ў курсе літаратуры 20-х гадоў.

Вельмі беражліва, з улікам часу і біяграфіі пэстаў разглядае Р. Бярозкін спадчыну Ул. Хадыкі, Ю. Таўбіна, А. Жаўрука, М. Сурначова. Уважліва і добразычліва разглядае сапраўды арыгінальную творчасць С. Дзяржэ, падкрэслівае вялікае значэнне для ўсёй нашай пазіі яго шматграннай работы над словам, каб «сцвярдзіць выражаныя ў слове непадманныя каштоўнасці духу, што склаліся не сёння і не ўчора, але знайшлі сваё рэальнае ўвасабленне, сваё апірышча ў вопыце нашага пераўладкаванага свету на новых грамадскіх асновах, нашай барацьбы за сацыяльную праўду і справядлівасць».

Бліскуча напісаны артыкулы пра А. Куляшова («Бясцэдзь імкне ў акіяны») і А. Пысіна («Рух каранёў»). У творчасці гэтых пэстаў знойдзена і па-майстэрску паказана чытачам сапраўды таленавітае, наватарскае, непаўторнае.

Кніга Р. Бярозкіна «Постаці» высока ацэнена нашай крытыкай і грамадствам. Скажу ў заключэнне з усёй шчырасцю: не памыліцца і не пакрываць душой той, хто будзе галасаваць за прысуджэнне яе аўтару Р. Бярозкіну Дзяржаўнай прэміі: ён яе заслужыў шматгадовай і сумленнай працай на карысць беларускай культуры.

Марына БАРСТОК,
кандыдат філалагічных навук.

Мы глыбока перакананы, што наш герой у далейшым стане сапраўдным барацьбітом за народнае шчасце.

З вялікай цеплынёй і любоўю малое Алесь Якімовіч родную беларускую прыроду. У гэтых малюнках поўна сонца і святла, багата водару жытнёвых палаткаў і шумлівых бароў. Тут мы маем прыклад моўнай ашчэднасці, калі на поўную сілу скарыстана кожнае слова. Гэта таксама сведчыць пра сталасць пісьменніка, які ўмее аддзяліць зярняты ад мяккіны.

Выкладчык літаратуры Вышэйшых літаратурных курсаў пры Інстытуце імя Горькага, акадэмік Грыгор'еў нам гаварыў калісьці, што азначэнне «вобраз» мае надзвычай шырокае паняцце. Толькі той адзначаў выкладчык, хто ўмее вобразы герояў, вобразы месца дзеяння, вобраз эпохі сцэнтаваць у адзіны вобраз цэлага твора, — дасягае мэты. Мне здаецца, што кніга «Канец сервітуту» мае такі вобраз, свой адметны твар.

Многа добрых слоў можна сказаць і пра апавесць «Кастусь Каліноўскі». Але гэта ўжо новая гаворка, хоць у многім творы звязаны між сабою. І калі б мы мелі толькі апавесці «Адкуль ліха на свеце» і «Канец сервітуту», то і тады можна было б з упэўненасцю сказаць — гэтыя творы варты вышэйшай увагароды, якую па-праву заслужыў наш старэйшына дзіцячай літаратуры Алесь Якімовіч.

Мікола ВАДАНОСАУ.

суайчыннікі, — ён шматмерны і ўсяветны. Але найдаражэйшым ён застаецца для нас, амаль яго землякоў і амаль аднагодкаў. І натуральна, што паэт, як і ўсе мы, надзвычай балюча ўспрымаў трагічную смерць героя і гэты жалобны момант паклаў у аснову свайго паэмы. Вобраз Гагарына перададзены яскрава ў сваіх вызначальных рысах:

І яму хацелася
саскорчыць з партрэтаў,
Учыць ад зніснотаў—
імчаць басанож па лугах.

Лёгка заўважыць, што карціна развіцця са слаўным сынам планеты многімі істотнымі штыхамі нагадвае аналагічныя мясціны са слаўтай пазіі «Ул. І. Ленін» Маякоўскага, дзе перададзены апошнія праводзіны правадыра працоўных усяго свету. Неабдымасць люднага гора родзіць гэтыя абодва творы, хоць, зразумела, і не поўныя па значэнні.

Паэт любіць трыбуннасць. Боль і радасць, прыгажосць і пачварнасць выклікаюць у яго імгненную рэакцыю, і ён не можа супакоіцца, пакуль не выкажацца. І ў гэтым сэнсе для яго асабліва блізка безаглядная панчанкаўская тэмпераментнасць і пысынская салдацкая разважлівасць:

Свае званы пагойдваюць азёры.
Звініць гаёў кастрычніцкая
медзь...
Мы слухаем маўклівае міжзор'е,
А блізкіх нам не можам
зразумець.

Пара яснай сталасці прыйшла да паэта.

Сцяпан ГАУРУСЕУ.

ЯМУ НЯЛЁГКА было ісці па гэтай дарозе. Бязлітасная доля бежанца падпілывала яго маленства яшчэ тады, у першую, як кажуць, Мікалаеўскую вайну. Абкураны дарожнымі кастрамі, да костачак прамыты дажджом, у лахманах і брудзе ён неяк усё ж рос і гадаваўся:

Расхлістаны бадзюся па марозе
Мурзаты трохгадовы чалавек,
І думаў, што жываць усё
у дарозе,
І што ваююць людзі цэлы век.

А гэта, здаецца, ужо страшна. Страшна таму, што так навучылася думаць трохгадовае дзіця. Яго шчырасць і юнае светаадчуванне ўспрымаюцца як людская трагедыя, як той час, калі чалавек ратаваўся не толькі ад чужынцаў, але і ад сваіх залатапагоннікаў, усіх тых, хто абараняў інтарэсы «верхніх дзесяці тысяч» (У. І. Ленін).

Нямала пройдзе жыццёвых сцяжынак і дарог лірычны герой С. Грахоўскага. На гэтых шляхах, на крутых і заломістых паваротах гісторыі, яму сустрэнуцца добрыя і мудрыя людзі. І калі праўда, што «вострыцца зуб аб зуб, а розум аб розум», дык, здаецца, праўда ж яшчэ і другое: лірычны герой С. Грахоўскага набіраўся вопыту і мужнасці, досвіду і практыкі ў тых разумных і справядлівых, хто востра адчуваў сацыяльную праўду і хто за яе паміраў на франтах грамадзянскай вайны.

Герой «Паэмы дарог» — мастацкі партрэт нашага інтэлектуальнага сучасніка, таго дапытлівага і харошага чалавека, з якім хочацца парадніцца, назваць сваім

і блізкім. І падкрэслім, што маляваць такіх і падобных характары — справа вельмі складаная, бо тут заўсёды надпілывае мастака небяспека некага паўтарыць, паслізнуцца і ступіць на тую сцяжынку, што вядзе да пасрэднасці і шаблонна-звыклых форм раскрыцця паэтычнага вобраза. Але да гонару аўтара «Паэмы дарог», ён змог «традыцыйным» стылем намаля-

ПАЭМА НАТХНЕННЯ

ПРА КНІГУ С. ГРАХОЎСКАГА
«ПАЭМА ДАРОГ»

ваць і адкрыць індывідуальна непаўторны мастацкі характар.

Без перабольшвання можна сказаць, што С. Грахоўскі валодае не проста аптычным зрокам, а тым шчаслівым мастацкім багаццем, якое спасцігае, эстэтычна і сацыяльна асэнсоўвае пэўную праўду жыцця, прычым асэнсоўвае так, што даўно вядомаму з'ява паўстае свежай і абноўленай.

Асобныя прамашкі і недагледы, вядома, ёсць і ў зборніку «Паэма дарог». Але бяспрэчна, на наш погляд, адно: кніжка С. Грахоўскага заслугоўвае самай высокай ацэнкі.

М. ГРЫНЧЫК,
М. ЯНКОЎСКІ.

ЗБРОЯЙ КРЫТЫЧНАГА СЛОВА

ПРА КНІГУ Д. БУГАЁВА
«ШМАТГРАННАСЦЬ», «ЗБРОЯЙ
САТЫРЫ, ЗБРОЯЙ ПРАЎДЫ»

ДЗВЕ КНІГІ Дзмітрыя Бугаёва — «Шматграннасць» і «Зброяй сатыры, зброяй праўды» — вылучаны сёлета на атрымманне Дзяржаўнай прэміі БССР.

У кнізе «Шматграннасць» сабраны артыкулы аб найбольш значных творах беларускай літаратуры апошніх гадоў і вызначаны яе істотныя і важныя грані. Канкрэтны аналіз мастацкіх твораў В. Быкава, Я. Брыля, А. Адамовіча, М. Лобана, А. Чарнышэвіча, М. Стральцова і іншых пісьменнікаў крытык яшчэ раз сцвярджае правільнасць важнага палажэння нашай эстэтыкі пра неабмежаванія магчымасці метаду сацыялістычнага рэалізму.

У кніжцы «Зброяй сатыры, зброяй праўды» Д. Бугаёў выступае пераважна як гісторык літаратуры, хаця і ў ёй добра адчуваецца рука вопытнага крытыка, калі ідзе гаворка аб канкрэтных

творах самых розных жанраў выдачнага беларускага сатырыка К. Крапівы. Асвятленыя праблемы спецыфікі і зместу яго таленту і прысвечана кніга.

Уважліва прасочваючы ідэйна-тэматычную, індывідуальна творчую эвалюцыю К. Крапівы-сатырыка, Д. Бугаёў дэманструе высокае майстэрства вучонага-літаратуразнаўцы, будзе свае тэарэтычныя канцэпцыі перш за ўсё на цвёрдым грунце дакладных і бяспрэчных жыццёвых і літаратурных фактаў, якія ён уважліва супастаўляе, аналізуе, удакладняе, а потым ужо робіць тыя ці іншыя навуковыя вывады.

У якасці пажадання хацелася б: па-першае, бачыць у кнігах Д. Бугаёва больш важных тэарэтычных абагульненняў, калі ён гаворыць пра галоўныя напрамкі — тэндэнцыі сённяшняга літаратурнага працэсу.

Другое пажаданне: каб аналіз твораў беларускай літаратуры рабіўся на ўсесаюзным фоне — гэта значна павысіла б ідэйна-тэарэтычны ўзровень працы крытыка, зрабіла яе больш цікавай і змястоўнай.

Алесь ПАЎЛОВІЧ,
кандыдат філасофскіх навук.

тоў, напал пачуцця, сама графічная «мова».

«Маці... Мабыць гэта работа — найбольш моцная ў серыі. Як гэта няпроста ў жыцці! Мацярыналі рукі набіваюць смертаносным металам кулямётныя стужкі, дыскі... Так, рукі, што павінны пеціць дзіця... Як жа сказаць пра цябе, вялікая мудрасць высакароднага мацярынскага гневу?! І вось Кашкурэвіч сказаў...

«На шчасце, на гора... Рукі маладых сціснуты за спіной, побач — похва пісталета. Моцна гучыць у гэтым творы пра партызанскае вяселле тэма неўміручасці жыцця, каханія.

Так, у гэтага майстра — свой почырк, свае прыёмы і спосабы асэнсавання матэрыялу. У яго — свой погляд на свет, на чалавека ў ім. Высокае грамадзянскае пачуццё, глыбокая пазіія. І не толькі ў гэтых работах мастака — эманцыянальна дзейных, глыбока вобразных, запамінальных. Але ў гэтых — асабліва.

А. ШАРАВА.

БАГАЦЦЕ ЗМЕСТУ, НАПАЛ ПАЧУЦЦЯ

НА ВЫСТАЎЦЫ А. КАШКУРЭВІЧА

У СЯГО АДЗІНАЦЦАЦЬ літаграфій і афортаў у экспазіцыі, разгорнутай у выставачнай зале Саюза мастакоў БССР. Гэта вядома ўжо работы Арлена Кашкурэвіча — графічныя лісты на тэмы твораў Янкі Купалы і серыя «Партызаны», вылучаныя на атрымманне Дзяржаўнай прэміі БССР.

Пра іх нямала пісалі. Пра сур'эзнае і глыбокае пранікненне мастака ў тэму, пра яго вострае і своеасаблівае светаадчуванне, пра дасканаласць валоданне тэхнікай.

Мне хацелася б падкрэсліць, што лісты на купалаўскія тэмы далёка выходзяць за межы звыкага ілюстравання. Яны самастойныя, арыгінальныя творы, здольныя існаваць, калі хочаце, па-за паэтычным тэкстам. Вось, напрыклад, Гусяр з «Курган»... Не, ён — не толькі персанаж купалаўскай паэмы. Тут — абагульнены вобраз народнага песняра. У

нейкай ступені, можа быць гэта нават і сам Купала...

Дух Купалавай пазіі як бы пераключаецца на мову штыхаў... А штых у Кашкурэвіча — то плаўны, чоткі, які ўзмацняе статычнасць кампазіцыі, то ўсхваляваны, перарывісты, неспакойна-надрыўны. Многія матывы песняра знаходзяць у гэтым штыху адметны эквівалент. Гэта памагае гледачу прайкнуць у сэнс твораў мастацкага слова, паглыбіцца ў іх.

Бандароўна... яна ў роспачы, у адчай... Уцякае ад панскіх служак... Драматызм, небяспека моманту і ў вострым супрацьстаўленні чорнага і белага, і ў эмацыянальным гучанні напружанага, чырвонага, удала ўведзенага ў ліст.

Мастак выяўленчымі сродкамі «чытае» ў творах Купалы тое, што застаецца па-за словам.

Серыю «Партызаны» звязвае ўнутраная эмацыянальная агульнасць ліс-

НЯГЛЕДЗЯЧЫ на тое, што выстаўка «СССР—наша Радзіма», разгорнутая ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР, у цэлым успрымаецца менш значнай, чым паказаная ўвесну ў Маскве ў Манежы занадта высокая, усё ж новая экспазіцыя — таксама змястоўная. Яна дае ўяўленне пра тыя складаныя працэсы, што адбываюцца сёння ў выяўленчым мастацтве Савецкай Беларусі. Экспазіцыя апраўдвае сваю назву. Мы бачым шмат партрэтаў нашых сучаснікаў, пейзажы розных куткоў нашай шматнацыянальнай Радзімы. Бачым прамое або ўскоснае адлюстраванне асноўных этапаў развіцця Савецкай Беларусі ў братнім саюзе сацыялістычных рэспублік.

ТВОРЧЫХ УДАЧ на выстаўцы — нямала. Несумненны ўклад у беларускую Ленінію — хвалюючае палатно У. Стэльмашонка «А. Г. Чарвякоў у У. І. Леніна. Студзень 1923 года». Напружаны па колеры, музычны па пластыцы пейзаж В. Грамыкі «Над возерам». Нечакана новыя для жывапісу Г. Вашчанкі (пасля яго дыпціху «Цэмент» або паказанага ў Манежы палатна «Маё Палессе») гарманічны, высакародна прастыя мелодыі светлага жыцця нашай моладзі — «Раніца» і «Косцік». Нечаканая, здавалася б, для пошукаў мастака драматычнай, нават трагічнай, тэмы, святочна-мажорная «Будаўніца» Э. Куфко... Нарэшце, «Паўстань, пракляццем...» І. Ціханова і «Партрэт пісьменніка Р. Сабаленкі» А. Шаўчэнкі, маленькія пейзажы Я. Касюкоўскага і «Герой Сацыялістычнай Працы І. Сакольнік» І. Стасевіча, «І. Ахрэмчык на Браслаўшчыне» А. Шыбіна і «Бэз» І. Ахрэмчыка (твор экспануецца пасмаротна).

Радуе, што Л. Шчэмелеў, шэраг палюцаў якога апошняга часу пераважна паўтараў раней ім знойдзенае, стварыў знешне стрыманае, але ўнутрана змястоўнае палатно аб моладзі — «Ля школы». Я. Ціхановіч, які доўга маўчаў, заявіў пра сябе змястоўным партрэтам Ул. Галубка. У. Гоманаў стварыў партрэт скульптара А. Дзямянава і былога партызана Ф. Лабазова — абедзве работы сведчаць пра ўдумлівы падыход партрэтаста да натуры.

Глядач знойдзе гэтыя работы і многія іншыя цікавыя творы, якія тут не пералічваю, паколькі маю на мэце засяродзіць увагу на выдатках творчых пошукаў.

ПАРАУНАЕМ, напрыклад, тры зусім розныя па тэме, па аддуме, па ўзроўні майстэрства карціны.

Цікава задумана М. Клімавым кампазіцыя «Гаворыць Масква». Партызаны ў зямлянцы слухаюць па радыё навіны з Вялікай Зямлі. Зямлянка паказана авалам і як бы ў разрэзе. Тут шмат людзей. Яны застылі ў напружанні. Над авалам зямлянкі — лес. Атмасферу і трылогію, і адзінства змагароў, іх палкага жадання як найхутчэй пачуць навіны з франтоў мастак імкнецца перадаць рытмікай, пластыкай, танальным вырашэннем кампазіцыі, менш за ўсё паглыбляючыся ў псіхалагічныя нюансы на абліччах. Можна, і дастаткова было б абраных аўтарам кампазіцыі сродкаў, каб перадаць змястоўную пластычную ідэю і падпарадкаваць яе максімальнаму выяўленню высакароднага сэнсу сапраўды мастакоўскага творчага імпульсу, які падказаў задуму, калі б... Тут — нястача прафесійнага ўмельства. Палатно нагадвае эскіз. І не столькі, можа, таму, што абліччы персанажаў абагульнены. Пластычная і колерная манатоннасць з'явілася хутчэй за ўсё ў выніку таго, што не знойдзены памер палатна: яно здробнена. Таму і не было як раставіць пэўныя істотныя пластычныя і жывапісныя акценты, што надалі б карціне «поўны голас».

«Выправаўнікі» К. Шастоўскага... Сумленна і старанна скапіраваныя людзі і трактары. Болей чым стрыманы жывапіс. Інертнасць тонаў і кампазіцыі. Прафесійнага ўмельства, мабыць, аўтару хапіла б, каб паставіў перад сабой больш акрэсленую задачу. Відаць, ён не задумаўся над тым, што хоча сказаць пра выправаўнікаў...

Як бачым, у першым выпадку наўдача — вынік занябданна або недастатковага валодання прафесійным умельствам, а ў другім — вынік адсутнасці акрэсленай задачы, абмежавання яе «проста адлюстраваннем».

Безумоўна, і па кампазіцыйным, і па жывапісным умельстве на шмат галоў вышэй жа прыгаданая работы палатно П. Крахалёва «Да новага

жыцця» — аб калектывізацыі на вёсцы. Адмыслова замкнёнае, прыгожа напісанае, багатае на выразныя дэталі, яно прадываана задумай перадаць радасць выбару прывільнага шляху ў жыцці. Задума тым больш каштоўная, што большасць твораў аб калектывізацыі ў жывапісе і Беларусі, і братніх рэспублік вырашана ў драматычным ключы. Праўда, адценні драматызму і ў новай карціне П. Крахалёва не знятыя. Яны звязаны з канкрэтнымі персанажамі (напрыклад, сярэдзіна на першым плане). Але пры ўсіх паасобных, жывых на сказанне — прыватнага характару, вартасцях свайго новага твора П. Крахалёва на гэты раз не ўдалося сказаць новага слова ў традыцыйнай для яго творчасці тэме. У ранейшых творах мастака — трыпціху аб калек-

тывізацыі, на некалькі парадкаў вышэй, чым у папярэдняе названых жывапісцаў, творчыя пошукі В. Цвірко. Добра вядома, які разнастайны, вынаходлівы і які нястомны ён у сваёй рабоце. На кожным, бадай, вернісажы В. Цвірко паказвае некалькі прынцыпова па-рознаму напісаных твораў. Вось і на гэты раз майстар дэманструе віртуознае валоданне палітрай, бездакорнае веданне роднай прыроды, яе пяшчотнай паэтычнасці. І ўсё ж мы не аднойчы бачылі ўжо ў яго пейзажы, аналагічныя па настроі, па эмацыянальным напале паказаным цяпер. Выключэнне, бадай, складае карціна «Збавіны сабрана».

Наўрад ці прыносяць новае ў твор-

В. АРАКЧЭУ. Кавалі.

МАЙСТЭРСТВА Ул. БОЙКА | РАМЯСТВО

Л. АСЯДОЎСКІ. Маякоўскі.

тывізацыі, дзе асабліва пранікнёна гучала палатно аб гібелі трактарыста, і карціне пра арганізацыю калгаса, якая стала ледзь не класічнай у новай гісторыі жывапісу рэспублікі, — сапраўднае майстэрства. Тут жа — перапевы (хай сабе і мілагучныя) знойдзенага раней.

Ва ўсіх трох выпадках тэмы — значныя: Айчынная вайна, сённяшні рабочы клас, досвітак калгаснага ладу... Значыцца, мала абраць тэму — яе трэба вырашыць.

ВАРЫЯЦЫІ знойдзенага і выказанага мастаком раней... Такія з'явы назіраем у экспазіцыі досыць часта. Вось, напрыклад, карціна Л. Дударэнікі «Восень у вёсцы». Тут як бы кацянец «аднойчы» знойдзена адмыслова «манера» жывапісу, што «накладваецца» Л. Дударэнкам ледзь не на любы сюжэт. Па гэтай «манеры» лёгка адрозніваем палотны гэтага мастака сярод іншых. Але ў той жа час з трылогія бачым, што запаволілася яго эвалюцыя — ці не прыкмета гэта пэўнай «самаздаваленасці» жывапісца, якога зробленае раней абавязвае не заставацца на месцы. У нейкай меры сказанае датычыць і М. Залознага — мяняюцца сюжэты, нюансы эмацыянальнага свету палюца — застаецца амаль нязменнай палітра і прыёмы яе скарыстання.

часць іх аўтараў такія работы, як, напрыклад, «Вясна на Гомельшчыне» М. Казакевіча, «Беларуская мелодыя» П. Данелі, «Дзяркі» А. Гугеля, «Вясновы матыў» Д. Алейніка, «Поўдзень» Р. Кудравіч, «Плыты на Прыпяці» В. Кубарава, «Вячэрні Мінск» М. Беляніцкага, «Гродна» І. Пушкова, «Студыён» Л. Лейтмана, «Нацюрморт з рыбамі» Г. Шутава, хаця кожная з іх — твор досыць высокага прафесійнага ўмельства. На жаль, гэтыя творы, па сутнасці, толькі замацоўваюць знойдзенае раней іх аўтарамі. І гэта датычыць у першую чаргу не столькі формы, колькі ступені глыбіні, змястоўнасці мастацкага мыслення.

УЛАСНА, гэта яшчэ паўбяды, калі мастак на пэўны час як бы застыў у межах адпрацаваных ужо ім тэм, прыёмаў іх увасаблення. Розныя бываюць на гэты прычыны. У тым ліку і як бы «змацаванне» знойдзенага раней перад спробай зрабіць новы рышок наперад.

Куды горш, калі мастак перапытае не самога сябе, а некага іншага. Без асаблівага цяжкасці можа ўбачыць дасведчаны глядач у некаторых творах на гэтай выстаўцы, напрыклад, не столькі вучобу, колькі механічнае перайманне паасобных прыёмаў В. Цвірко.

Большай самастойнасці, сапраўднага пошуку сваёй «мовы» можна пажадаць У. Напрэнку, які паказаў унутрана дынамічную акварэльную кампазіцыю «Віцебск будзецца». Шкада толькі, што прыёмы, якія ён ужывае, даўно ўжо «адпрацаваны» іншымі яго калегамі, з-пад уплыву якіх У. Напрэнку варты больш рашуча выходзіць на самастойны шлях.

Наўрад ці мэтазгодна так ушчыльную набліжацца Л. Асядоўскаму да тых спосабаў «гаворкі», якія выпрацаваў М. Данцыг. Міжволі ловіць сябе менавіта на гэтай думцы перад карцінай Л. Асядоўскага «Ул. Ул. Маякоўскі...» Тут жа адразу адзначым, што Л. Асядоўскі зрабіў значны крок наперад — і гэта асабліва адчувальна ў яго карціне «Нафта беларуская ёсць!» Калі ў ранейшых творах Л. Асядоўскага людзі як бы раствараліся ў руху, дык цяпер (асабліва пасля трыпціху мастака, прысвечанага героям Кастрычніка, які мы пабачылі на адной з нядаўніх рэспубліканскіх выставак) ён быццам наблізіўся да сваіх персанажаў і, не здавальняючыся перадачаю чыста знешніх уражанняў ад людзей, падзей і сітуацыі, больш паглыбляецца ў іх унутраны свет.

ВАРТА асобна спыніцца на работах, аўтары якіх працуюць як бы рыўкамі, што відаць нават пры параўнанні іх твораў, адначасова паказаных на выстаўцы.

Так, быццам зусім рознымі людзьмі напісаны павярхоўны па настроі, разбелены пейзаж «У даліне Алтая» і напружаны, цэльны, высакародна-раздумлівы «Цялецкае возера». Нават не верыцца, што абодва належаць аднаму пэндзлю — П. Масленікава.

В. Сахненка, які паказаў, бадай, самы лепшы на выстаўцы, глыбокі, сапраўды філасофска насычаны партрэт мастака М. Савіцкага, яўна пайшоў шляхам знешняй эфектнасці ў партрэце Героя Сацыялістычнай Працы А. Канановіч.

Я. Зайцаву належаць на выстаўцы два партрэты — ткачыкі Віцебскага дыяновога камбіната Р. Херувімавай і К. Крапівы. Першы з іх — з настроём, з выяўленымі адносінамі да персанажа — напісаны энегічна-маляўніча. Другі — на ўзроўні рабочага эцюда. Напісаны вяла. Далей перадачы знешняга падабенства мастак не пайшоў. Відавочныя і паасобныя прыкметнасці ў малюнку.

ЯШЧЭ трэба сказаць пра некалькі цікава задуманых і цікава здзейсненых твораў, якія таксама, як і «паўтарэнне пройдзенага» ў іншых мастакоў, выклікаюць шкадаванне з прычыны іх «недацягнутасці». Да ліку такіх твораў належыць, напрыклад, вялікае палатно А. Кішчанкі «Памяці подзвігу».

...Трое юнакоў — бы на дыване-самалёце, востры кут якога імкне да зямлі... А на зямлі — тры каляскі з немаўляткамі і пяцера жанчын, ды востры дарогі імкне удалячыню... Палаюць золатам адкрытыя целы юнакоў. Хлопцы — прыгожыя, разумныя, мужныя... Імкне да зямлі з чорнага прадоння космасу востры дыван-самалёт...

Складаная, трагічная тэма вырашавана ў плане рэалістычнай сімвалікі. Што ж, можа быць такое рашэнне. Толькі ці не перанасычана палатно сімваламі? Ці не занадта разумовая сувязь паміж верхняй і ніжняй часткамі палатна? Ці патрэбна ніжняя частка? І ці абавязкова менавіта такая, ад якой аддае «літаратуршчынай навіварат»? Безумоўна, мастак пакуль што не дамогся «адзіна магчымага» рашэння, ад якога змястоўны твор толькі выйграў бы.

Калі пакінуць па-за ўвагаю некалькі «рознастыльвадцы» жывапісу ў палатне В. Жолтак «Вясна. 30-я гады», прысвечаным маладой калгаснай вёсцы, твор гэты вабіць распрацоўкаю характараў, тыпажоў. Шкада толькі, што не зусім дастаткова акцэнтавана, якая менавіта падзея сабрала ўсіх гэтых людзей разам у прыгожы зімовы дзень.

Нельга змоўчаць і пра цікава задуманае і здзейсненае палатно З. Літвінавай «Мая Беларусь» — магутнае дрэва, пад якім — чырвоныя коні. Усё ў палатне гарманічнае — колеры, аб'ёмы. Толькі, бадай, больш пасавала б тут іншая назва: усё ж тут неба, коні, дрэва, пакуль не прачытаеш этыкетку, яўна недастакова даюць падстаду для асацыяцый, заяўленых ва ўрачыстай назве.

НА ГЭТАЙ выстаўцы яшчэ раз пераконваемся: калі майстар перастае ўзбагачацца інтэлектуальна і эмацыянальна, ён рана ці позна трапляе ў палон рамяства, хай сабе і адмысловага. Інакш кажучы: рамяство — у падмурку майстэрства, але, вядома, будынак складаецца не з аднаго падмурка.

Паўлу КАВАЛЁВУ—60

ПАУЛА КАВАЛЁВА я ведаю ўжо гадоў сорак. Пазнаёміўся спачатку ян з земляком, калі той працаваў у Клімавіцкай раённай газеце «Камуна», а я туды дасылаў свае допісы і вершы. Дзіцячыя уражанні самыя моцныя. І цяпер помняцца вершы, якія П. Кавалёў чытаў адночы на літаратурным вечары. Было тады маладому паэту крыху больш дваццаці.

І вось яму шасцьдзесят. А нам, юным дзяткам, янім Павел Кавалёў даваў кансультацыі, самім ужо па паўсотні.

У гэтым юбілейным для пісьменніка годзе выйшлі два тамы яго выбраных твораў. Мне, як выдавецтву работніку, давялося прымаць удзел у рэдагаванні іх. Выбраныя—вынікі шматгадовай творчай працы пісьменніка. Трымаеш у руках дзве аб'ёмныя кніжкі і думаеш: колькі ж умясцілі яны ў сябе бяссонных начэй, неспайнайга роздуму, цяжкіх гадаў пісьменніцкай працы за рабочым сталом. І трэба сказаць, што П. Кавалёў за свае пісьменніцкія жыццё зрабіў у літаратуры нямала.

Пачаўшы, як кожны пісьменнік з вершаў, ён пасля перайшоў на прозу. Ім напісаны апавесці, шмат апавяданняў. Нярадна аўтар выступае ў друку з публіцыстычнымі артыкула-

18 лістапада споўнілася 60 гадоў з дня нараджэння вядомага беларускага празаіка Паўла Кавалёва. З гэтага выпадку прайшло не Саюза пісьменнікаў БССР звярнулася да юбіляра з прывітаннем, у якім гаворыцца:

«Дарагі Павел Нічыпаравіч!

З выпадку Вашага шасцідзесяцігоддзя шлём Вам, вядомаму празаіку, свае шчырыя віншаванні.

Літаратурную дзейнасць Вы пачалі з нарысаў аб выдатных людзях рэспублікі, аб іх ратных подзвігах і натхнёнай працы.

Кніга «Прага бою», якая выйшла адразу пасля вайны, вызначыла Вас як празаіка. З таго часу Вы напісалі нямала твораў, якія былі прыхільна сустрэты чытачамі. Гэта — «Аповесць пра добрае сэрца», зборнікі апавяданняў «У новы дзень», «Апавяданні», кнігі апавяданняў і аповесцей «Каб шчасліва жыць», «Пісьмо ў два адрасы», «Сонца ў вокны», аповесць «Падзенне Хвядоса Струка».

Прыемна адзначыць, што Вы ў сваіх творах намалявалі цікавыя вобразы савецкіх людзей, нашых сучаснікаў, моцна ўлюбёных у жыццё, адданных партыі, Радзіме.

Добра напрацавалі Вы і для нашай дзетвары. Вашы аповесці «Андрэйка», «Лёнька Гром» і зборнікі апавяданняў карыстаюцца папулярнасцю сярод піянераў і школьнікаў.

Нельга не адзначыць Вашу работу ў рэдакцыях часопісаў «Вожык» і «Полымя», у якіх Вы ў розныя гады займалі пасады галоўнага рэдактара. Свой юбілей Вы сустракаеце ў росквіце творчых сіл. Жадаем Вам, дарагі сябра, поспехаў у працы, добрага здароўя, шчасця».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далаеца да гэтага віншавання і жадае юбіляру поспехаў.

мі, нарысамі, дарожнымі нататкамі. А за свае жыццё ён багата наездзіў і шмат дзе пабываў. Акрамя непасрэднай сваёй літаратурнай працы, Кавалёў актыўна ўдзельнічае і ў грамадскім жыцці рэспублікі. З'яўляўся членам розных дэлегацый, быў адным з прадстаўнікоў беларускай дэлегацыі на Генеральнай Асамблеі ААН. І заўсёды, дзе б яму ні давялося быць за мяжой, ён прынцыпова адстойваў нашы пазіцыі.

На працягу доўгага часу П. Кавалёў займаў адказныя пасады: працаваў у апарце Саюза пісьменнікаў, рэдагаваў часопісы «Вожык», «Полымя». Бясспрэчна, што службовая і грамадская праца мала пайдала часу для літаратуры. І ўсё ж пісьменнік некалькі знаходзіў гэты час і напісаў нямала.

Жанравы дыяпазон Паўла Кавалёва шырокі: апавяданні і буйныя творы, гумарэскі і драматургічныя сцэны. Піша ён для дарослых і для дзяцей. Шчыра кажучы, прачытаўшы яго два тамы выбраных, знаходзішся ў няпэўнасці: хто ён, дзіцячы пісьменнік, ці «дарослы»? Я лічу П. Кавалёва больш дзіцячым пісьменнікам. Для дзяцей ім напісана даволі вядомыя апавесці «Андрэйка», «Лёнька Гром», «Чырвоны лядок», шэраг апавяданняў. Гэтыя творы сведчаць пра тое, што аўтар нядрэнна ведае дзіцячую псіхалогію. Адна з першых у беларускай літаратуры партызанскіх аповесцей «Андрэйка» заслужана карыс-

таецца поспехам у малых чытачоў. Нядаўна аўтар значна яе перапрацаваў, дапоўніў. «Андрэйка» перакладзены на шмат якіх мовах народаў нашай краіны і замежных мовах.

У аповесці «Лёнька Гром» Кавалёў зноў жа першы ў нас узняў за вельмі важную тэму — перавыхаванне падлеткаў-злачынцаў, папярэджанне правапарушэнняў сярод непаўналетніх.

Усе яго аповесці для дзяцей маюць напружаны, займальны сюжэт, перанянальна матывіраваны ўчынкі герояў, і як сведчыць бібліятэчная статыстыка, яны не ставяць на паліцах, іх чытаюць.

Нельга абмінуць і здабыткі Кавалёва ў такім жанры, як гумар. Кавалёў выдаў у свой час некалькі зборнікаў гумарэсак. Лепшыя з іх уключаны ў выбранае аўтара... Дасціпнасць, трапнасць сатырычных характарыстак, умение праз асобныя факты закрануць важныя праблемы—вось што знойдзе чытач у яго лепшых гумарыстычных апавяданнях.

Я і кожны пісьменнік П. Кавалёў лічыць, што ён яшчэ не напісаў свай найлепшай кнігі, што яе ён носіць у сваім сэрцы. І я шчыра жадаю свайму земляку не старэць, знайсці сілы і натхненне на новыя творы, на тую самую лепшую кнігу, аб якой мы ўсе марым.

Шчасця, здароўя і плённай творчай працы табе, зямлячак!

Васіль ХОМЧАНКА.

шае з творчымі пошукамі.

Вялікая дружба і любоў да братніх літаратурнага Саюза натхнялі паэта на плённую перакладчыцкую працу. Ён даў украінскаму чытачу на яго мове шматлікія творы Пушкіна і Лермантава, Малкоўскага і Ісакоўскага, Твардоўскага і Пракоф'ева, Вургунна і Леанідзе, Межэлайціса, Гамзатава і многіх іншых. Адною з цудоўных старонак перакладчыцкай дзейнасці Андрэя Малышкі з'яўляецца яго праца над творами беларускіх пісьменнікаў. Дзякуючы яго старанням да украінскага чытача дайшлі лепшыя творы Петруся Броўкі, Пятра Глебкі, Аркадзя Куляшова, Пімена Панчанкі, Максіма Танка і многіх іншых майстроў паэтычнага слова Савецкай Беларусі.

...Яшчэ, здаецца, зусім нядаўна мне давялося сядзець разам з паэтам у яго рабочым кабінцеце. Ён працаваў над перакладам аднатомніка выбранай лірыкі Янкі Купалы. Наша размова была шчырай, задушэўнай гутаркай пра беларускую літаратуру, якую так любіў і паважаў Андрэй Малышка.

Калі неўзабаве выйшла цудоўна выданая «Лірыка» Янкі Купалы, я паказаў сігнальны экзэмпляр Аляксандру Карнейчуку. Ён патрымаў кнігу ў руках, прачытаў верш «А хто там ідзе» і сказаў: — Як добра, што Беларусь мае такога паэта, а мы — такога цудоўнага перакладчыка.

Андрэю Малышку споўнілася 60 гадоў. Няўмоўная смерць вырвала яго з нашых шэрагаў. Але жыве яго палымная паэзія. Сёння яна горда гучыць на ўсіх мовах нашай шматнацыянальнай савецкай сям'і.

Пятро ГАРЭЦКІ.

Міністэрства культуры БССР выказвае глыбокае спачуванне рэдактару Упраўлення па справах мастацтваў Гершэйн Ане Рыгораўне з выпадку напатакушага яе гора—смерці МАЦІ.

— Дзе Сона, каб яе чорт узяў?! Куды яе ноччу панесла?

— Утаймуйся! — угаворвала яго маці. — Ты ж ведаеш, што Сона з раніцы ў радзільным доме.

— Ах, так! — лягнуў сябе па ілбе крытык. — Ну, як? Яшчэ нічога няма?

— Як няма? Слава алаху, Сона шчасліва нарадзіла. Дачку. Цудоўная дзяўчынка. Тры кіло важыць.

— Дачку! Эдарава! — ухмыльнуўся крытык. — Назавём яе Ідэя!

— Кропка! Ідэя ў тры кіло вагой!

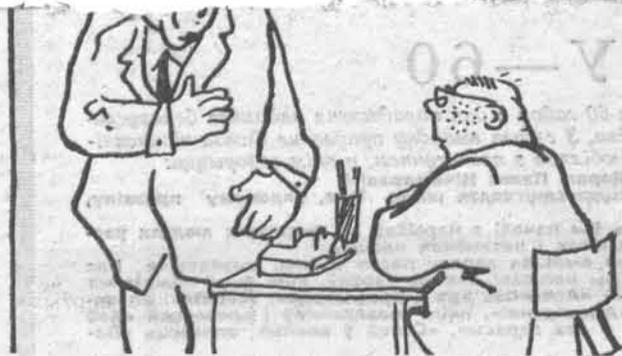
— Ну, вось яшчэ! — забурчала маці. — Якое нязвыклае імя прыдумаў! Мы з Сонай хацелі назваць дзяўчынку Наргіз. Гэта ж імя тваёй бабулі. Памятаеш, яна завяшчала...

— Да д'ябла бабулек! Да д'ябла завяшчанне! — зароў крытык.

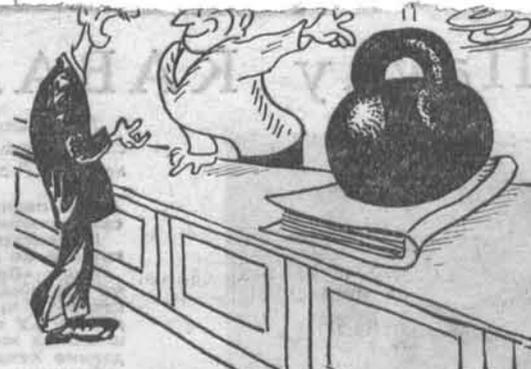
— Як я хачу, так і будзе! Тут вам не Саюз пісьменнікаў, каб са мной не лічыцца! Я патрабую, каб маю дачку назвалі Ідэяй.

Не распранаючыся, ён бухнуўся ў ложка і, засынаючы, лшчэ мармытаў:

— Я ім пакажу, які я безыдэйны! М'яне голымі рукамі не возьмеш! Есць у мяне цяпер Ідэя! Есць! Есць!

— Чаму вы ў апошні час адмаўляецеся ад камандзіровак?
— Урачы забаранілі піць.

— Дайце кнігу сяргаў!
— Вунь, вазьміце!

Гейбула РАСУЛАУ
Азербайджан

Услед за Шылерам

Дастаўшы з партфеля стосік спісанай паперы, малады драматург шчодрым жэстам кінуў яго на стол рэдактара.

— Гэта што? — здзівіўся той.

— Вось, напісаў рэцэнзію на маю

п'есу. Рашыў аддаць яе ў ваш часопіс. Можце друкаваць. Хай так і будзе.

— Самі? Напісалі рэцэнзію на сваю п'есу?

— А што тут дзіўнага? Шылер жа напісаў рэцэнзію на сваіх «Разбойнікаў»?

Рэдактар замяўся, паціснуў плячы-

ма і пачаў праглядаць рукапіс.

— Дарагі мой, — усмікнуўся ён нарэшце. — Тут жа адны дыфірамбы. А Шылер, наколькі я ведаю, рэзка раскрытыкаваў «Разбойнікаў».

— Вядома чаму, — ускіпеў драматург. — У «Разбойніках» была процьма недахопаў. А мая п'еса, як вы ведаеце, сапраўдны шэдэўр!

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце унутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правалення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вышэйшага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Л. Я. ПРОКША, Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.